

KAITSEPOLITSEIAMET

AASTARAAMAT 2010

KAITSEPOLITSEI AASTARAAMAT 2010

SISUKORD

PEADIREKTORI EESSÕNA	4
RAHVUSVAHELINE KOOSTÕÖ	6
PÕHISEADUSLIKU KORRA KAITSE	7
Paremäärmuslus	7
Vasakäärmuslus	7
Venemaa nõndanimetatud kaasmaalaspoliitika ja vene äärmuslus Eestis	8
VENEMAA INFORMATSIOONILINE MÕJUTUSTEGEVUS EESTIS	10
Eesti Venemaa meedias	10
Abi kohapealt	12
„Natsismita Maailm“	13
Fond „Ajalooline Mälu“ ja „natsionalistliku terrori ohvrite“ andmebaas	13
Fond Jantarnõi Most (Merevaigusild)	14
VASTULUURE	16
Luuremeetodid	16
Ennetus	17
RIIGISALADUSE KAITSE	18
RAHVUSVAHELISE TERRORISMI TÕKESTAMINE	20
Radikaalsest islamist tulenevad ohud	20
Välisriikide islamiorganisatsioonide huvi Eesti vastu	20
Radikaliseerumise ilmingud	21
Julgeoleku tagamine suurüritustel ja visiitidel	22
Suure rünnakuriskiga objektide turvalisuse suurendamine ja kriisiohjamine	22
Plahvatused	23
Lõhkeaine ebaseaduslikust käibest kõrvaldamine	24
Strateegilise kaubaga seotud õigusrikkumised	25
Muude raskete kuritegude uurimisest	26
KORRUPTSIOONIVASTANE VÕITLUS	27
Korruptsioon mittevaraliste ülesannete täitmisel riigisektoris	27
Korruptsioon riigieelarvelise raha ja riigivara kasutamisel	28
Korruptsioon kohalikes omavalitsustes	29
KAITSEPOLITSEI JUHID	30

Kaitsepolitseiameti peadirektor Raivo Aeg

PEADIREKTORI EESSÕNA

Austatud lugeja!

On suur rõõm esitleda järjekordset Kaitsepolitsei ameti aastaraamatut. Aastat 2010 kokku võttes võib julgelt öelda, et see oli kaitsepolitseile tööine ning edukas. Ameti peamine ülesanne – tagada demokraatliku riigi püsimine – sai täidetud. Aastaraamatus annamegi huvilistele tavapärase lühiülevaate meie tööst Eesti Vabariigi põhiseadusliku korra ja julgeoleku tagamisel.

Ilmselt ei tee paha lugejale meenutada Kaitsepolitsei ameti peamisi töövaldkondi. Nendeks on: Eesti Vabariigi põhiseadusliku korra ja territoriaalse terviklikkuse tagamine, riigi vastu suunatud luuretegevuse ennetamine ja tõkestamine, riigisaladuse kaitse, terrorismivastane võitlus, kõrgemate riigi- ja kohalike omavalitsuste ametnike võimalike korruptiivsete tegude paljastamine, kaitsepolitsei uurimisalluvuses olevate süütegude menetlemine.

Aastaraamatu peatükkide proportsioonid ei kajasta kindlasti meie ameti töövaldkondade tegelikke proportsioone. Suhteliselt põhjalikku kajastust leiab aastaraamatus Venemaa informatsiooniline mõjutustegevus. See on ennekõike tingitud tõsiasjast, et kirjeldatud tegevuse eesmärk ongi avalikkuse (sh rahvusvahelise avalikkuse) mõjutamine. Järelikult võib eeldada ka avalikkuse suuremat tähelepanu ja huvi selle teema vastu.

Nagu ikka ei saa me kuigi palju rahuldada avalikkuse huvi vastuluure temaatikas – see on ja jääb valdavalt salastatud valdkonnaks. Vaenulike eriteenistuste huvi vähenemist ei olnud aga märgata ei Eesti ega meie liitlaste suhtes. Heaks näiteks oli Ameerika Ühendriikides paljastatud

Vene välisluure agentide-illegalide luurevõrgustik.

Põhiseadusliku korra ohud püüsid 2010. aastal sarnastena eelneva aastaga. Kuigi riigi julgeolekule tõsiselt ohtu kujutavat äärmuslust Eestis ei ole, jätkab kaitsepolitsei tööd selle ennetamiseks. Endiselt teeb muret Venemaa kaasmaalaspoliitika ja Eesti-vastane mõjutustegevus.

Julgeoleku tagamine pole võimalik ilma efektiivse riigisaladuse kaitseta. Valdakonnal on väga suur rahvusvaheline mõõde – oleme liitunud rahvusvaheliste organisatsioonidega ja ebaausate inimeste riigisaladustest eemal hoidmine on ka Eesti riigi usaldusvärsuse ja maine küsimus.

Islamistliku terrorismiohu tõrjumiseks viidi 2010. aastal nii ülemaailmselt kui ka Euroopas läbi mitmeid edukaid operatsioone. Kuid sellele vaatamata ei ole islamiterrorismist lähtuv oht vähenenud ega vähene ka lähitulevikus. Eestis on terrorismioht siiski jätkuvalt madal ning me oleme üks Euroopa vähem ohustatud piirkondi. Sellest hoolimata ei saa terrorismivastase võitluse vallas valvsust kaotada. Ennetusmeetmed, riskide hindamine ja valmisolek ohuolukorras tegutsemiseks on jätkuvalt meie prioriteetne töövaldkond. Terrorismi saab ära hoida ainult rahvusvahelise koostööga.

Illegaalsed lõhkeseadeldised ning illegaalselt käideldavad lõhkeained on elanikkonnale suureks ohuks ning meie töö sellest tulenevate riskide maandamisel jätkub. Selles vallas tehtav töö on samuti seotud terrorismivastase võitlusega: on ju pommiplahvatused terroristide tavapäraseimaks ründemeetodiks.

Korruptsioon kujutab endast otsest julgeolekuohtu ja kaitsepolitsei poolt korruptsiooni tõrjumiseks tehtav töö on avalikkuse suure huvi all. 2010. aastal pälvisid avalikkuse tähelepanu mitu kohtunikega seotud menetlust. Jätkuvalt oluline on võitlus korruptsiooniga kohalikes omavalitsustes. Põhiline sealsest korruptsioonist tulenev oht on konkurentsi- ja arenguvõime kahanemine, mis võib pikemas perspektiivis viia terve piirkonna pöördumatu sotsiaal-majandusliku languseni.

Varasemast enam pöörasime tähelepanu ka korruptsiooniga puutumust omavate konkurentsikuritegude väljasegitamisele. Alates juunist 2010 lisandusid kaitsepolitsei uurimisalluvusse kaitseväeteenistuse seaduses sätestatud kaitsevägeohvitseride korruptsioonisüüted.

2010. aastal möödus 90 aastat Kaitsepolitsei ameti loomisest. Seepärast on üks peatükk aastaraamatust pühendatud kaitsepolitsei juhtidele.

Soovin kaitsepolitsei nimel tänada kõiki inimesi ja koostööpartnereid, kes on aidanud ühiselt tagada riigi julgeolekut ja elanike turvalisust.

Huvitavat lugemist ja meeldivat koostööd soovides

Raivo Aeg

Kaitsepolitsei peadirektor

RAHVUSVAHELINE KOOSTÖÖ

Eesti Vabariigi julgeolekut mõjutavad sündmused ja protsessid nii meie lähi- piirkonnas kui ka kaugemal maailmas. Kaitsepolitsei ametile pandud ülesannete täitmine on piiriülese mõõtmega, mistõttu väga väärtuslik

poliitika alustes sätestatud huvisid laiemalt. Rahvusvahelises koostöös vahetatakse ja töödeldakse salastatud teavet rangelt Eesti Vabariigi seaduseid ning rahvusvahelisi leppeid ja õigusnorme järgides.

ruumi julgeolekukoostöö peamisi väljundeid.

Peale NATO osaleme veel mitteformaalsete julgeolekualaste koostöövormide töös, kus analüüsitakse rahvusvahelist julgeolekuolukorda, vahetatakse nii strateegilisel kui ka operatiivtasandil teavet ja kogemusi terrorismi, proliferatsiooni, vastu- luure, äärmusluse ja mõnegi teise ohu kohta.

Kaitsepolitsei on taasloomisest alates pidanud oluliseks regionaalseid kahepoolseid sidemeid Põhjala ja Balti riikide julgeoleku- ning politsei- asutustega. Lisaks sellele on väga tähtis rahvusvaheline julgeolekualane koolituskoostöö.

Olulisel kohal on ohtude analüüs ning eelhoiatusmehhanismid, mis on Euro-Atlandi ruumi julgeolekukoostöö peamisi väljundeid.

meie töös on rahvusvaheline teabevahetus. Euroopa integratsioon on koostöö ja usalduse julgeoleku- asutuste jaoks senisest veelgi olulisemaks muutunud ja meie panus mitmesugustesse rahvusvahelistesse koostöövormidesse suureneb ja tähtsustub.

Partnerteenistustega tehakse koostööd ning vahetatakse vastastikku huvipakkuvat informatsiooni julgeolekuteemadel, pidades silmas nii teabekogumist ja kriminaalmenetlust kui ka Eesti Vabariigi julgeoleku-

NATOs ja Euroopa Liidus oleval Eesti kaitsepolitseil on pidev teabevahetus nii liikmesriikide kui ka vastavate rahvusvaheliste organisatsioonide julgeolekustruktuuridega. Läänemaailma vastu suunanud terroristlikud rünnakud ning ÜRO resolutsioonide suhtes allumatust näidanud paari- riikide relvastumine on viimasel kümnendil seadnud olulisele kohale eelkõige rahvusvahelise terrorismi ennetamise ning strateegiliste kaupade ekspordi kontrolli. Olulisel kohal on ohtude analüüs ning eelhoiatus- mehhanismid, mis on Euro-Atlandi

PÕHISEADUSLIKU KORRA KAITSE

Põhiseadusliku korra ohud püsisid 2010. aastal sarnastena eelneva aastaga. Kuigi riigi julgeolekule tõsist ohtu kujutavat äärmuslust Eestis ei ole, jätkab kaitsepolitsei tööd selle tekke ärahoidmiseks. Endiselt teeb muret Venemaa kaasmaalaspoliitika ja Eesti-vastane mõjutustegevus.

Paremäärmuslus

Eestis on marurahvuslaste ja paremäärmuslaste aktiivsus ning kandepind jätkuvalt madal. Üksikute aktivistide ümber koondunud seltskondade ühinemiskatsed Riigikogu valimisteks jäid 2010. aastal tulemusteta ning parempopulistlikku parteid moodustada ei suudetud. Paremäärmuslaste organisatsioonide lõhestatuse ja nende juhtaktivistide võimuvõitluse tõttu on ühtse ja aktiivse parempopulistliku poliitilise ühenduse teke lähitulevikus vähetõenäoline. Finantsraskustes organisatsioonid on oluliseks eesmärgiks püstitanud avalik-

kusele tuntud isikute kaasamise oma tegevusse. Marurahvuslike liikumiste juhtfigureide omavaheliste vastuolude tõttu osaleti 2011. a. valimistel aga enamasti üksikkandidaatidena. Nende populistlikud ja elukauged loosungid ei ole kuigi suurt avalikkuse poolehoidu võitnud ning väljavaated valimistel edu saavutada on seetõttu pigem minimaalsed.

Vasakäärmuslus

Majanduskriis tõi endaga mitmes Euroopa riigis kaasa vägivaldseid meeleavaldusi, millest võtsid aktiivselt osa ka vasakäärmuslikud rühmitused. Kreekas kaasnesid anarhistide ja kapitalismivastaste meeleavaldustega nii vigastatud kui ka hukkunud. Samuti korraldasid Kreeka vasakäärmuslikud rühmitused riigiasutuste vastu suunatud kirjapommirünnakuid, mille tõttu hukkus üks inimene. Eesti vasakäärmuslaste tegevus on seni olnud rahumeelne, kuid Kaitse-

politseiamet on täheldanud teiste riikide (nt Saksamaa) äärmuslaste tegevusmeetodite importimist. Nii on siinsed vasakäärmuslased intensiivistanud vastasseisu demonstreerimist kohalike paremäärmuslaste suhtes: anarhistide piiratud juurdepääsuga veebilehele loodi Eesti tuntud paremäärmuslasi koondav andmebaas; YouTube'i veebikeskkonda pannakse üles vastaspoolt provotseerivaid videoklippe. Perspektiivis ei saa välistada, et selline vastasseisu õhutamise võib poolte radikaliseerumisel muuta ajapikku reaalseks vägivaldseks konfliktiks.

Aasta jooksul korraldasid vasakäärmuslased mõned avalikud rahumeelsed üritused, eesmärgiga tutvustada oma vaateid ja tegutsemisvorme ning kinnitada oma liikmete vahelisi sidemeid. Siinsele vasakäärmuslaste kooslusele omaselt kulgesid need üritused väheste osavõtjatega ja rahumeelselt.

**Общественный Меморандум о принципах политики
России в отношении Эстонии (январь 2010)**

Учитывая неясность современной российской внешней политики в отношении Эстонии, лагичные попытки "улучшить" российско-эстонские отношения, и понимая, что государственные интересы России здесь заключаются в том, чтобы иметь в лице Эстонии (как суверенити государства и как члена ЕС) дружественного партнера, мы, представители российского общества, постоянно исследующие российско-эстонские отношения, считаем необходимым публично сформулировать принципы, которым Россия должна следовать в отношении Эстонии.

1. Современные отношения России с Эстонией носят для нас особый характер, поскольку российское общество не может смириться с последовательной политикой властей Эстонии по поводу реабилитации нацизма и его пособников. В 2007 году эстонские власти демонстративно и намеренно оскорбили память советских воинов, павших в боях с нацизмом и его союзниками на территории Эстонии. Это было сделано посредством оскорбительных заявлений лидеров эстонского государства в адрес людей разных национальностей, сражавшихся с нацизмом (Анстас: "На Тельвиской даче были павшие и заробиты"; Павел: "В 1944 году одне павше бандиты сменяли друг друга павше"; "Учить русский язык - следовательно признавать оккупацию"), и посредством карьерского переноса Монумента павшим во Второй мировой войне, главного символа Победы над титализмом на территории Эстонии, из центра города на окраину. В Эстонии на государственном уровне продолжаются попытки реабилитировать нацистских коллаборационистов из эстонского легиона Ваффен СС и других подразделений. Поэтому любое улучшение российско-эстонских отношений может произойти только после публичных извинений высших государственных должностных лиц Эстонии за оскорбление памяти воинов с нацизмом и после прекращения прославления на государственном уровне его пособников в Эстонии.

2. Россия не может позволить себе развивать дружественные отношения с Эстонией, демонстративно высказавшей в пользу двусторонних отношений ослэки на исторический документ под названием "Юрьевский (Тартуский) мирный договор".

3. На современные отношения России с Эстонией безусловно влияет и убийство в 2007 году гражданина России Дмитрия Ганина. До сих пор эстонские власти, несмотря на многократные требования российской общественности и МИД России, саботируют расследование этого дела. Без реального наказания виновных и убийстве российского гражданина российско-эстонские отношения не могут быть улучшены.

4. Отношения России и Эстонии не могут строиться, исходя из частных интересов отдельных представителей российского бизнеса и эволюционно-карьерных соображений ряда федеральных и региональных чиновников.

5. Современные отношения России с Эстонией право имеют от решения гуманитарных проблем и обеспечения защиты неотъемлемых прав российских соотечественников в Эстонии.

6. Принципиальность, целостность и системность политики России в отношении Эстонии - лучшее свидетельство способности Российского государства и общества отстаивать общечеловеческие ценности прошлых, нынешних и будущих поколений, центральной в которых является благодарная память о Победе народа над нацизмом и его пособниками.

Иван Баскин,

Михаил Демкин,

Михаил Демурин,

Александр Динин,

Дмитрий Ермолов,

Модест Колеров,

Дмитрий Кондратов,

Дмитрий Липпер,

Сергей Малаховский,

Николай Мезенцев,

Игорь Павловский,

Максим Ревя.

Venemaa nõndanimetatud kaasmaalaspoliitika ja vene äärmuslus Eestis

Venemaa kaasmaalaspoliitika Eesti suunal jäi oma eesmärkidel ja siult endiseks - muuta välismaal elavad rahvus- ja mõttekaaslased kontrollitud teabevälja abil ühtseks manipuleeritavaks massiks ja Venemaa välispoliitika instrumendiks.

Selgelt väljendusid erimeelsused kaasmaalaspoliitikas tavapärase jäiga liini ning pehmema taktika pooldajate vahel. Esimesed soovivad agressiivse ja aktiivse välispoliitilise surve avaldamist kaasmaalaste toetuseks, teised peavad efektiivsemaks kaasmaalaspoliitikat läbi kultuuri ja hariduse kaudu.

Jäiga liini pooldajad eesotsas uudiseportaali Regnum.ru juhi Modest Koleroviga tegid jõupingutusi mõjuta-

Muu hulgas avaldati Modest Kolerovi eestvõttel koostatud memorandum „Ühiskondlik memorandum Venemaa Eesti-suunalise poliitika põhimõtetest“. Selles heidetakse Venemaa välisministeeriumile ette katseid parandada suhteid Eestiga, süüdistades selles Venemaa ärimehi, ja nõutakse jäiga välispoliitilise liini jätkamist. Memorandum oli mõeldud küll sisepoliitiliseks kasutamiseks, rahvusvahelise mõõtmе andmiseks kaasati aga ka Eesti ja Soome venemeelseid äärmuslasi. Siiski pälvis memorandum teistes Vene meedia-kanalites suhteliselt vähe tähelepanu. Kuigi palju ei aidanud ka katse kasutada siinse äärmusliku ühenduse Notšnoi Dozori „brändi“. Vene poliitoloogi ja „Läti probleemide eksperdi“ Dmitri Jermolajevi ning ajakirja Baltiiski Mir peatoimetaja Dmitri Kondrašovi organiseeritud Notšnoi Dozori toetusavaldus memorandumile jäi täiesti tähelepanuta. Lühiajalist

Venemaa huvirühmade vaheline võimuvõitlus peegeldus ka Venemaa kaasmaalaspoliitika kohalike aktivistide seas.

2010. aastal võis aga täheldada teatavat murenemist niinimetatud СССР (Communication, Coordination, Consolidation and Protection) strateegia elluviimises. Ülemaailmse majanduskriisi põhjustatud ressursipuudus tõi kaasa võimuvõitluse raha ümberjagamise pärast.

maks Venemaa valitsust Eesti suunal tavapärasest ebasõbralikku poliitikat jätkama. Ilmekas näide selle kohta oli 2010. aasta kevadel Regnumi ulatuslik Venemaa välisministeeriumi vastane meediakampaania, kus peaaegu iga päev avaldati mõni ministeeriumi suhtes kriitiline artikkel.

huvi pälvis aga nende teade kavatsusest hakata memorandumi toetuseks Eestis allkirju koguma.

2010. aasta aprillis korraldas Regnum – jällegi Notšnoi Dozori abil – rünnaku Venemaa Föderatsiooni Tallinna suursaatkonna ja personaalselt diplomaat Vjatšeslav Tutšnini vastu.

22.04.2010 ilmus Regnumis Notšnoi Dozori aktivisti Maksim Reva poolt Dmitri Jermolajevi, Dmitri Kondrašovi ja Andrei Zarenkovi juhendusel kirjutatud avaldus, milles süüdistatakse suursaatkonda Eestiga suhete parandamise ettevalmistamises. Reva väitel valmistavat saatkond ette NSV Liidu okupatsiooni ametlikku tunnustamist Venemaa poolt ning sellega koos ka SSi leegionäride tunnustamist Eesti vabadusvõitlejatena. Saatkonna nõunik V. Tutšnin aga pooldavat vene laste eesti keeles õpetamist, koostööd nn rahvuslikesse erakondadesse kuuluvate vene poliitikutega ning Teises maailmasõjas vastaspooltel võidelnud veteranide ühiseid lillede asetamisi monumentidele. Samal päeval ilmus kohe ka Mihhail Demurini artikkel Reva toetuseks. 25.04.2010 lahkus V. Tutšnin Eestist tervislikel põhjustel.

Venemaa suursaatkonna vastase kampaania juured ei peitunud siiski mitte niivõrd saatkonna soovis ega võimekuses Venemaa Eesti – suunalist poliitikat muuta. Mõni kuu varem oli V. Tutšnin hakanud huvi tundma, kuivõrd otstarbekas on miljonite rublade eraldamine ajakirja Baltiiskij Mir ja festivali Vivat Rossija rahastuseks. Kas pole tegemist varjatud rahapesuskeemiga ning kas poleks eesmärgipärasem selle rahaga realselt toetada siinseid sõjaveterane ja vene kultuurikollektiive?

Tegemist on ilmeka näitega, kuidas Venemaa kaasmaalaspoliitika seotud isikute ja huvirühmade majandushuvid mõjutavad Venemaa välispoliitikat naaberriikide suhtes. Kaasmaalaspoliitika ei tähenda selle teostajaile mitte niivõrd üllaste eesmärkide elluviimist, kuivõrd võimalust selle elluviimisest majanduslikku kasu lõigata.

Venemaa huvirühmade vaheline võimuvõitlus peegeldus ka Venemaa kaasmaalaspoliitika kohalike aktivistide seas. Valimistel allajäämist kartes üritasid äärmuslased eesotsas Andrei Zarenkoviga igati vältida järjekordse Venemaa kaasmaalaste konverentsi

toimumist. Venemaa suursaatkonda üritati veenda mitte osalema. Loodeti suursaadiku vahetumisele ja uue suursaadiku tulekule. 28.05.2010 kaasmaalaste konverents Venemaa välisministeeriumi osakonnajuhataja Aleksandr Tšepurini juhtimisel siiski toimus. Konverentsil lahvatas avalik konflikt jäiga ja pehme liini pooldajate vahel. Kuigi valimistel võitsid viimased, ei erinenud konverentsil vastuvõetud resolutsioonide ja pöördumiste üleüldine Eesti suhtes negatiivne toon varasematest.

Seniste teenimisvõimaluste kokukuivamise ohust tulenevalt võis täheldada Regnumi ümber koonduvat jäiga liini pooldajate ümberprofileerumist. Raha muresemiseks hakati panustama organisatsiooni Natsismita Maailm tegevusse. Omavahel tõdeti avameelselt, et Natsismita Maailma näol tegemist on kaasmaalaste rahastamisest veelgi suurema kullaauguga. Ilmekas on siin fakt, et peamiselt rahastajalt Boriss Špigelilt varastati 2011. aasta jaanuaris hotellist enam kui 300 000 USA dollari väärtuses raha ja väärisesemeid. Organisatsiooniga Natsismita Maailm seonduvat käsitleme järgmises peatükis veidi põhjalikumalt.

VENEMAA INFORMATSIOONILINE MÕJUTUSTEGEVUS EESTIS

Eesti Venemaa meedias

Aktuaalsete ja Venemaa Eesti-agensdasse sobivate teemade kajastamiseks saadavad Venemaa meediakanalid küllaltki regulaarselt siia nii kirjutavaid ajakirjanikke kui ka teletöttegrupe. Suurem ja mõjukam osa Venemaa meediakanalitest on aga Venemaa keskvoimu otsese kontrolli all. Nende meediakanalite eesmärk ei ole kajastada maailmas reaalselt toimuvat, vaid tegeleda Venemaa mainekujunduse ning riigi sise- ja välispoliitilise pinnase väetamisega. Eestisse saabuvad riiklike kanalite ajakirjanikud ei tegele seega ajakirjandusliku tööga, vaid etteantud

stsenariumi järgi lavastuste korraldamisega.

Nende lavastuste sõnumid on aastate jooksul mõnevõrra varieerunud, kuid peamine sisu on jäänud samaks: Nõukogude Liidust lahkulöömise järel on Eestist saanud majanduslikult, sotsiaalselt ja kultuuriliselt alla käinud Euroopa ääremaa, milles on süüdi Venemaale vastanduv valitsus. Samuti olevat Eestis vohamas neonatsism ning toimuvat venekeelse elanikkonna räige diskrimineerimine. Viimane sõnum on põhiliselt suunatud rahvusvahelisele üldsusele, kuivõrd esimest püütakse pidevalt sisendada kohalikule auditooriumile.

Niisugune pikaajaline ja hoolikalt planeeritud ajupesu avaldab paratamatult oma mõju.

Üheks silmapaistvamaks Venemaa Eesti vastu suunatud informatsioonilise mõjutustegevuse etenduseks kujunes 31. juulil Vaivara vallas Ida-Virumaal toimunud 1944. aasta Sini-mägede kaitselahingute mälestusürituste ning sellega paralleelselt korraldatud äärmusrühmitise Notšnoi Dozor piketi kajastamine.

Kuna pronkssõdurit enam konfliktiallikana kasutada ei saa, püüab Venemaa leida uut ärritajat, millega toita müüti Nõukogude Liidust kui vabas-

Telekanal Russia Today Sinimägede kokkutulekut kajastamas

tajast ja okupatsioonidele osutatud vastupanust kui natsismi ilmingust. 17 aastat on toimunud Virumaal Sinimägedes endiste Teise maailmasõja rindevõitlejate mälestusüritused – nii nagu neid peetakse kõikjal maailmas. Seekord oli Sinimägedes varasemate aastatega võrreldes kohal suurem hulk Venemaa meedia esindajaid. Rahulikult ja ilma korrariikumisteta toimunud kokkutulekust ja piketist maaliti Venemaa kanalite vahendusel pilt kui Eesti võimude poolt toetatavast uue natsismilaine puhangust ja räigest ajaloo ümberhindamisest. Reportaažid haagiti hiljem veel omakorda kokku mitme teise Eestit natsiriigina kujutava kajastusega, loomaks pidevat vastavat fooni. Kahetsusväärsetl asus ka kohalik meedia ilmselget Venemaa aktiivmeedet tugevalt võimendama veel enne, kui kõik oli toimunud ja osalejate tegelik arv

kindlaks tehtud. Seega võib öelda, et tegemist oli tulemusliku lavastusega.

Notšnoi Dozori provokatiivse vastumeelavalduse korraldamise ja finantseerimisega olid seotud Venemaa Föderatsiooninõukogu liige Boriss Špigel ning Venemaa kaasmaalaspoliitika aktivistid Dmitri Kondrašov ja Andrei Zarenkov. Provokatsiooni käekiri on mõtlemapanevalt sarnane sellega, mida teevad samade isikute lähedased koostööpartnerid iga aasta 16. märtsil Riias, kus Teise maailmasõja lahingute meenutajaid ja Vabadsambale lillede asetajaid provotseeritakse solvangute skandeerimise ja Nõukogude Liidu sümbollikaga.

Teise hea näite saab tuua 2010. aasta septembri algusest, kui Eestis käis Venemaa naaberriikide Baltimaade ja Poola elust dokumentaalfilmi tege-

mas Peterburi 5. Kanali võttegrupp. Oma sõnul oli filmi eesmärgiks riike tutvustada ja kummutada nende kohta käivaid vääri stereotüüpe. Valminud ja 31. oktoobril eetris olnud dokumentaalfilmi põhisõnumiks kujunes aga Venemaa propagandale omane lugu sellest, kuidas Nõukogude Liidu koosseisus elati Baltimaades hästi, ent pärast iseseisvumist on toimunud täielik allakäik. Filmi Eestit puudutavas osas räägitakse muu hulgas sellest, kuidas Eestis toimuvat vene keele ja kultuuri süstemaatiline hävitamine. Filmis on manipuleeritud faktide ja väljamõeldistega ning pandud intervjuueeritavatele suhu sõnu, mida nad kas pole öelnud või mille mõte on jõhkralt moonutatud. Nii näiteks kasutatakse filmis kaadreid Juri Lotmani viimaselt avalikult loengult, kus ta rääkis mõistete „au ja häbi“ tähendusest vene aadelkonnale

„Metsavennad olid tõelised bandiidid. Nad ei tegelenud mingisuguse poliitilise võitlusega. Nad tegelesid röövimistega.“ Väino Pehk telekanali Zvezda uudistes. Operaator Oleg Bessedin

19. sajandil. Lotmani sõnu „Alandus on hullem kui surm ...“ presenteeritakse filmis, justkui oleks Lotman surnud alandusse, mida ta Eestis elades tundis.

Filmile järgnes diskussioonisaade, kus teiste hulgas avaldasid arvamust tuntud propagandistid Vladimir Simindei (endine diplomaat, fondi Ajalooline Mälu uurimisprogrammi juht) ja Dmitri Kondrašov (Venemaa kaasmaalaspoliitika häälekanaja, ajakirja Baltiiski Mir peatoimetaja).

Abi kohapealt

Eestis toimuva kohta uudiste ja olukirjelduste tegemiseks kontakteeruvad Venemaa ajakirjanikud üldjuhul just siinsete venekeelse elanikkonna äärmuslike organisatsioonide (nt Notšnoi Dozori) esindajatega ning

sageli on äärmuslased ka „uudisloo“ tegemisel ainsateks allikateks.

Peale äärmuslaste leidub Eestis aga ka teisi isikuid, kes Venemaa telekanaleid nende propagandatöös igapäidi abistavad. Üks peamisi selliseid kaastöötajaid on Tallinnas tegutses äriees Oleg Bessedin, kes enda sõnul esindab Eestis telekanaleid ORT, RTR, Zvezda, REN TV ja Peterburi 5. Kanal. Põhitegevusena toodab Bessedin oma vanematele kuuluvas firmas telekanalit TVN, mida on võimalik vaadata mitmes Eesti telelevi pakettis. Bessedin suhtleb tihedalt Eesti suhtes äärmiselt tendentslike kajastustega esinenud Venemaa ajakirjanikega ning osutab neile kaasabi alates logistikast ja kontaktide leidmisest kuni operaatori ülesannete täitmiseni. Sinimägedes abistas Bessedin Venemaa kaitseministeeriumi rahastatavat

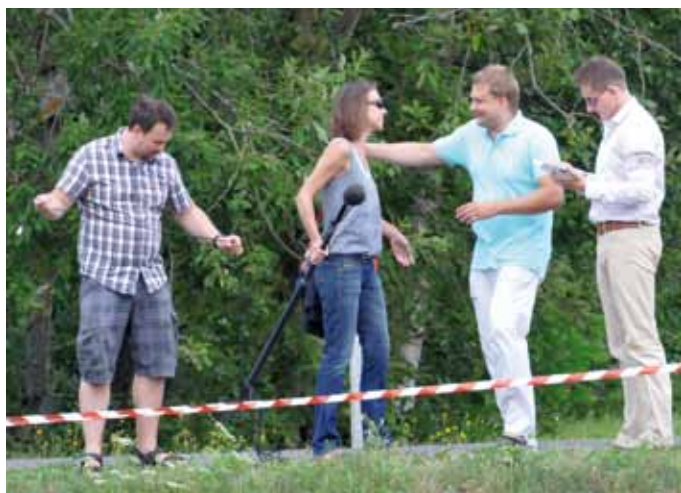
5. Kanali propaganda. „Vene ja slaavi filoloogia osakond koliti ülikooli peahoone linna servas asuvasse endisesse surnukuuri“ – Tartu Ülikooli uue anatoomikumi hoonesse Kassitoomel. Kondrašov vestlusaates „Eestis toimub etniline genotsiid!“

Vaatajatele esitletud „tavaline Tallinna koduperenaine“, Notšnoi Dozori aktivist Julia Maspanova kommenteerimas telekanalile Russia Today euro tulekuga seotud hirne Eestis

telekanalit Zvezda just operaatorina. Samuti oli Bessedin novembri alguses operaatoriks Zvezda uudisloogus, mis rääkis 1949. aasta märtsiküüditamise osalemises süüdistatava Väino Pehki kohtuasjast.

Kogumaks infot Eestis toimuvast ja meelitamaks heausklikke inimesi intervjuudele, on ta esitlenud end näiteks ETV venekeelsete saadete toimetuse töötajana ning esitanud muid valesid, et võita erisuguste institutsioonide ja võtmepersoonide usaldust.

Kaitsepolitsei amet soovib Venemaa riiklikult kontrollitavate meediakanalite ning nende siinsete kaastöölise suhtes olla ettevaatlik mitte üksnes riigiasutustel, vaid ka äri- ja mittetulundusühingute esindajatel.

Telekanal Russia 24 võttegrupp embamas Notšnoi Dozori aktiviste

Notšnoi Dozori aktivistid omade jõududega tegemas reportaaži Russia Today'le. Mikrofoniga Andrei Andronov

„Natsismita Maailm“

Venemaa mõjutustegevuses on endiselt tähtsal kohal ajaloo-propaganda valdkond. Enamik Eesti vastu suunatud inforünnakutest ammutavad oma ainet 20. sajandi ja eriti Teise maailmasõja ajaloost. Kuigi 2009. aastal loodud Venemaa huvide vastase ajaloo-võltsimise katsetega võitlemise komisjoni tegevus on jäänud üsna silmapaistmatuks, jätkuvad Venemaal püüdlused „natsismi heroiseerimise vastase“ seaduse väljatöötamiseks.

2010. aastal valmistas Venemaa vana-meelsetele ringkondadele suurt pahameelt ja pettumust Lätis sõjakuriteos süüdi mõistetud punapartisan Vassili Kononovi lõplik kaotus Euroopa Inimõiguste Kohtus. Teatavasti tungis Kononovi juhitud partisanisalk 27. 05.1944 Mazie Bati külla ning tappis seal kuus meest ja kolm naist. Mõrvatutest noorim oli 34-aastane viimast kuud lapseootel naine, kes koos kolme kaaskannatanuga põletati elusalt. Kononovi enda väitel olid kõik mõrvatud „fašistide käsilased“. Venemaa välisministeerium hindas Kononovi juhtumit kui järjekordset katset ümber hinnata Teise maailmasõja tulemusi ja võlt-

sida ajalugu. Pärast kohtuotsuse väljakuulutamist teatas Venemaa välisministeerium: „See otsus on arusaamatu: me tähistasime äsja Teises maailmasõjas saavutatud võidu 65. aastapäeva ja nüüd langetatakse sellised otsused nende vastu, kes võitlesid fašismiga.“

2010. aasta juunis moodustati Kiievis toimunud konverentsil Venemaa Föderatsiooninõukogu liikme Boriss Špigeli eestvedamisel Rahvusvaheline Õiguskaitse liikumine Natsismita Maailm (Международное правозащитное движение „Мир без нацизма“). Eestist kuuluvad Natsismita Maailma juhatusse suurevene šovinismi propageerivad marurahvuslased Maksim Reva ja Andrei Zarenkov. Kogu maailma antifašistide ühendamist deklareeriva organisatsiooni taktikaks on holokausti, Nürnbergi kohtuprotsessi ja teiste märgilise tähendusega ajaloosündmuste tihe sidumine nõukogudeaegse Teise maailmasõja käsitlemisega. Nõnda soovitakse saavutada omapärane olukord, kus Moskva meelepärases ajalookäsitluses kahtlemine võrdsustuks sisuliselt holokausti ja Nürnbergi otsuste eitamisega. Venemaa jaoks on see küllaltki tõhus vahend oma seisukohtade levitamiseks ja

kindlustamiseks. Natsismita Maailma silmis toimub suurim riiklikult toetatud ajaloo-võltsimine ja natside ülistamine Eestis, Lätis, Leedus ja Ukrainas ning just nende riikide vastu on suunatud nende tegevuse teravik. Pole kokkusaadumust, et 2010. aasta juulis toimus Sinimägedes Notšnoi Dozori pikett just Natsismita Maailma egiidi all.

Ilmekaks näiteks organisatsiooni tegelikust meelsusest on 2011. aasta algusest pärinev juhtum, kus Natsismita Maailma presiidiumi liikmele, Leedu Sotsialistliku Rahvarinde liidri Algirdas Paleckisele esitati kahtlustus selles, et ta eitab 13. jaanuaril 1991. aastal NSV Liidu poolt iseseisva Leedu riigi suhtes toime pandud agressiooni. Kuigi Paleckise väljaütlemised ei omanud seost ei natsismi ega holokaustiga, asus Natsismita Maailm otsekohe oma liikme kaitsele, pakkudes igakülget juriidilist abi.

Fond „Ajalooline Mälu“ ja „natsionalistliku terrori ohvrite“ andmebaas

Propagandist Aleksandr Djukovi juhitud fondi Ajalooline Mälu tegevus on endiselt suunatud Balti riikide, Ukraina ja Moldova vastu. Fondi erilise tähelepanu all on neis riikides Tei-

se maailmasõja järgsetel aastatel aset leidnud vastupanuliikumine, mis kuidagi ei sobitu Suure Isamaasõja ja hea Nõukogude Liidu müütidega. Seetõttu on fond võtnud oma sihiks Nõukogude okupatsioonile osutatud vastupanu igakülgse diskrediteerimise ja halvustamise. Nõukogude propaganda traditsioonide kohaselt kujutatakse vastupanuliikumises osalenuid verejanuliste bandiitidena, kelle ainsateks tegutsemismotiivideks olid omakasu ja kättemaks kohalikele elanikele. Metsavendade diskrediteerimiseks saavutamiseks käivitas Ajalooline Mälu 2010. aastal internetipõhise andmebaasi „Natsionalistliku terrori ohvrid NSV Liidu lääneregioonides“, kuhu soovitakse koondada andmed Balti riikide, Ukraina ja Valgevene relvastatud vastupanuliikumise ohvrite kohta.

Projekti allikbaasiks on NSV Liidu Siseasjade Rahvakomissariaadi (NKVD) ja Siseministeeriumi (MVD) Banditismivastase Võitluse Peavalitsuse materjalid, täpsemalt selle vabariiklikest allasutustest laekunud igapäevased ettekanded. Banditismivastast võitlust kureeris MVD Balti riikides ja Ukrainas kuni 1947. aastani, misjärel kõik vastavad (banditismivastase võitlusega tegelenud) osakonnad ja isikkoosseisud anti üle Riiklikule Julgeoleku Ministeeriumile (MGB). Kuni selle ajani valitses NSV Liidu „lääneregioonides“ vormiliselt mõneti kummaline olukord, kus võitlust rahvusliku vastupanu mahasurumiseks juhtis sise- ja mitte julgeolekuministeerium. Väärib tähelepanu, et mujal NSV Liidus jäi banditismivastane võitlus siseministeeriumi kompetentsi kuni 1951. aastani, mistõttu nimetatud reform kinnitab veel kord, et Eestis, Lätis, Leedus ja Ukrainas oli metsavendluse näol tegemist rahvusliku vastupanu, mitte kuritegeliku röövbanditismiga. Veenvalt tõestab seda ka MVD enda statistika: 1946. aastal NSV Liidus likvideeritud 1196

„natsionalistlikust bandest“ pärinesid väljastpoolt „lääneregioone“ vaid 27 ehk 2,2%. Seevastu tabatud röövbandedest 83,8% (2427) tegutsesid NSV Liidu „vanades“ vabariikides, aga kolmes Balti riigis kokku oli neid vaid 5,6% (164).

Objektiivsema mulje jätmiseks ei ole fond Ajalooline Mälu ohvrite hulka arvanud punaarmee lasi ning MVD ja MGB töötajaid, kes tapeti või said haavata metsavendade hävitamiseks läbi viidud operatsioonide käigus. Küll on aga „natsionalistliku terrori“ hulka lahterdatud kõik metsavendade endi rünnakud nõukogude sõjaväelaste ja MGB töötajate vastu. Sellise võttega on püütud kasvatada süüütute ohvrite arvu ja tõestada metsavendade võitluse ebaseaduslikkust. Teiseks huvitavaks võtteks on kõigi MVD pädevusse kuulunud juhtumite pime lahterdamine „natsionalistliku terrori“ hulka. Üheks kurioossemaks näiteks on siinkohal ettekanne Tartust: „14. aprillil k. a. (1945) toimus ettevaatamatul ümberkäimisel tulega Tartus nahavabrikus plahvatus. Haavata sai üle 30 inimese, neist 5 raskelt. Vabriku sisseseade kannatada ei saanud. Toimub juurdlus“. (Venemaa Föderatsiooni Riigiarhiiv GARF, f R-9478, n 1, s 356, l 147-148). Kõik Tartu nahavabriku õnnetuses kannatada saanud 30 inimest on hoolikalt kantud Ajaloolise Mälu andmebaasi kui „natsionalistliku terrori ohvrid“.

2011. aasta alguse seisuga oli eelmainitud andmebaasi sisestatud 575 Eestist pärit isiku andmed. Venemaa arhiivides säilitatavate Eestit puudutavate dokumentide avaldamine oleks tervitatav, kui seda tehtaks professionaalselt ja ilma propagandistlike eesmärkideta. See tähendaks aga stalinistlike repressiivorganite arhiivide avamist kõigile ajaloolastele, nagu seda on tehtud Eestis ja teistes vabanenud riikides. Täna Venemaa

jaoks oleks see üks demokraatia ja moderniseerimise mõõdupuu.

Fond Jantarnõi Most (Merevaigusild)

Mõne aasta tagused Venemaa agressiivsed sammud oma naabrite suhtes, nagu tüli gaasi pärast Ukrainaga ja sõjaline rünnak Gruusia vastu, andsid selge sõnumi, et Nõukogude Liidu lagunemise järel iseseisvunud riigid kuuluvad Venemaa huvisfääri. Lühemas plaanis võimaldas agressiivne käitumine saavutada soovitud tulemust, kuid sundis Venemaa naabreid otsima koostöövõimalusi teiste riikidega. Agressiivse riigi madal maine, ülemaailmne majanduskriis ja selle tulemusena kiirelt kahanenud energiakandjate hinnad on sundinud Venemaad valima oma huvide realiseerimisel uut lähenemisnurka.

Venemaa välispoliitilised eesmärgid pole kõigele vaatamata muutunud, kuid 2010. aasta arengud suhtes Poolaga kinnitavad muutusi taktikas. Järjest enam panustatakse mõjutustegevusse ja pehmele jõule. Ähvardused on asendunud sõpruse otsimise ja koostöö pakkumisega. Positiivse kuvandi taha varjuvat läbi viidavat mõjutustegevust pole lihtne ära tunda – selle eesmärgid ja tulemused ei kajastu retoorikas. Pealegi ei rakendata objekti suhtes ainult üht mõjutusmeetodit, vahendeid kasutatakse kombineerituna.

Läänemere piirkonnas on üheks Venemaalt lähtuva mõjutustegevuse instrumendiks kujunemas 2010. aasta alguses ilma suurema kärata tegevust alustanud fond Jantarnõi Most. See on deklareerinud peamise eesmärgina infovahetuse edendamist Venemaa ja Balti riikide vahel. Prioriteediks on seejuures ajaloo seotud küsimuste lahendamine, sest just need takistavat omavahelist head

majanduskoostööd. Peale selle tuntakse huvi transiidi, keskkonna ja energeetika vastu. Fond kavatseb luua alalise instrumendi, mis soodustaks üliõpilasvahetust Venemaa ja Balti riikide ülikoolide vahel. Mis aga takistab Eesti ja Venemaa ülikoolide üliõpilasvahetust praegu? Mitte miski, sest nii Tallinna kui ka Tartu Ülikoolil on vastavad lepingud suuremate Venemaa ülikoolidega sõlmitud. Fond üritaks seega sisse murda juba ammu avatud uksest. Tõenäolisemalt on siiski tegu tagaukse otsimisega pehme jõu võtmevaldkondades.

Kuigi fondi Jantarnõi Most põhitahelepanu on suunatud Eestile, Lätile ja Leedule, on nende lõppeesmärgiks kaasata kõik Läänemere ääres asuvad riigid. Fondi president, end tagasihoidlikult rahvadiplomaadiks nimetav Juri Sizov, kavatseb luua kõigis Läänemere äärses riikides oma „rahvadiplomaatia“ võrgustiku. Eriti uhked ollakse selle üle, et lühikesese tegevusajaga vältel on suudetud viia diskussioon akadeemilistest raamidest väljapoole.

Küsitavusi tekitab sellise fondi vajalikkus olukorras, kus Läänemere maade parema koostöö eesmärgil on juba aastaid tegutsenud Läänemere Maade Nõukogu (CBSS), mille liige on ka Venemaa. CBSSi peamised tegevusvaldkonnad on keskkond, majandus, energeetika, haridus, kultuur ja humanitaarküsimused. Kui Venemaa sooviks tõsiselt tihendada koostööd Balti riikidega, oleks see võimalik ka CBSSi raames.

2010. a suvel korraldas fond oma tütarfondi Amber Bridge Baltic Fonds vahendusel esimese avaliku ürituse na Riias tagasihoidliku konverentsi, tähistamaks 300 aasta möödumist tänapäeva Eesti ja Läti ala liitmisest Vene impeeriumi koosseisu. Märksa suurejoonelisemalt tähistas sama sündmust Riias tegutsev Liivi- ja

Eestimaa Vene impeeriumiga ühendamise 300. aastapäeva tähistamise ühiskondlik komitee (Общественный комитет по празднованию 300-летия присоединения Лифляндии и Эстляндии к Российской империи), mis andis välja ka juubelimedali. Esimesed medalid jagati välja suurvene imperialistidest ja šovinistidest

(TASS), jõudes välistoimetuse korrespondendi ametikohalt peatoimetajaks. Pärast NSV Liidu lagunemist ja TASSi reorganiseerimist sai temast 1992. aastal Venemaa uudisteagentuuri ITAR-TASS peadirektori asetäitja. Andrei Jakovlev on tegutsenud Lätis ajakirjanikuna alates 1976. aastast nii ajalehtedes kui televisioonis. Ajavahemikul 1992-2000 oli ta Vene

Venemaa välispoliitilised eesmärgid pole kõigele vaatamata muutunud, kuid 2010. aasta arengud suhetes Poolaga kinnitavad muutusi taktikas.

teadlasi ühendavas Dünaamilise Konservatismi Instituudis 2010. aasta juunis. Medalid pälvinute seas oli ka Venemaa kaasmaaspoliitika ja mõjutustegevuse aktiviste: Modest Kolerov, Dmitri Kondrašov, Vladimir Simindei, Aleksander Djukov, Mihhail Demurin, Igor Pavlovski jne.

Liivi- ja Eestimaa Venemaa külge liitmise 300 aastapäeva mälestusmedal

Läti valimine fondi tegevuse stardiplatsiks oli loogiline, sest nii fondi president Juri Sizov kui ka tütarfondi juht Andrei Jakovlev (Andrejs Jakovlevs) on pärit Lätist. Kumbki ei oma puutumust ajalooteadusega, küll aga on mõlemal pikaajaline Läti ja Venemaa meedias töötamise kogemus. Kuni 1981. aastani Lätis elanud Sizov tegi 1980. aastatel karjääri Nõukogude Liidu Telegraafiagentuuris

telekanali RTR uudistesaste „Vesti“ Läti korrespondent. 2002. aastal lõpetas Moskva Poliitikauuringute Kooli (Московская школа политических исследований). Ta on seotud ka Läti venemeelse poliitiku Tatjana Ždanoka juhitud Euroopa Vene Alliansi ja ühendusega „Inimõiguste Eest Ühtses Lätis“.

Fond Jantarnõi Most nimetab end rahvusvaheliseks ja ühiskondlikuks organisatsiooniks, olemata seejuures kumbagi. Nimelt juhatab fondi hoolekogu Valeri Parfjonov, kes on samal ajal Venemaa parlamendi ülemkoja ehk Venemaa Föderatsiooninõukogu kodanikuühiskonna institutsioonide arendamise komisjoni liige. Fondi rahvusvahelises aga seisneb Läti kiirkorras loodud tütarfondis ja rahvusvahelises suhtluses kasutatavas ingliskeelses nimetuses. Fondi juures tegutsev Balti Tsivilisatsiooni Instituut on loodud Moskva Riikliku Ülikooli toel. Selle juhtkonda kuuluvad Venemaa Teaduste Akadeemia Üldajaloo Instituudi direktor Aleksandr Tšubarjan ja Moskva Riikliku Rahvusvaheliste Suhete Instituudi juhteadur Aleksandr Tšetševišnikov. Viimasest asutusest loodetakse kujundada Läänemere regioonis omal alal mõjukas teadusasutus.

Head uut aastat, kolleeg!

Eeldasin pisut teist arengu sündmusi. Mulle tundub, et saa nattuke kiirustasid informeerida oma ülemust, tehtud sulle ettepanekust. Saa oled püsikindel oma olukorraga, aga kõik on ajutiselt ja suhteliselt. Olen arvamusel, et sellistes situatsioonides saa peaksid ise tegema otsusi, ja tegema seda tuleviku perspektiiviks. Aga veel ei ole hilja. Mull on võimalus mõjustama situatsioonile. Tahaks kuulda sinu vastust ja tulla mõlemapoolse otsusele. Oma mõtted ja kaalutlused saada meili teel zayac2011@br.ru. Oleks hea, kui see oleks mitte sinu arvuti. Või siis, kui oled välismaal, kuhu saa üsna tihti käid, mis mind väga huvitab.

Tervitustega.

Näide Pihkva FSB ebaõnnestunud värbamiskombinatsioonist kaitsepolitsei vastu: Kontakti saavutamiseks saatis Pihkva FSB Eestisse oma endise kolleegi, kelle suhtes eeldati Eesti julgeolekuasutuste huvi (vastuluurajate kõnepruugis nimetatakse sellist peibutist „meepotiks“). Kaitsepolitsei tuvastas isiku seotuse Pihkva FSB-ga ja tema suhtes kehtestati sissesõidukeeld. Viimase käiguna sadeti kaitsepolitsei ametnikule pildil olev kiri

VASTULUURE

Kaitsepolitsei peamisi tegevussuundi on vastuluure, st välisluurete ebaseaduslike Eesti huvide vastaste tegevuste väljaselgitamine, ennetamine ja tõkestamine. Tulenevalt julgeolekuasutuste seadusest on Kaitsepolitsei amet ainus riigisisest vastuluuret teostav riigiasutus. Vastuluure ei ole tegevus omaette, vaid osa riigi julgeolekut tagavast kompleksist, mille moodustavad põhiseadusliku korra kaitse, sõjaline riigikaitse, riigisaladuse kaitse, majandusjulgeolek, küberjulgeolek, teadussaladuste kaitse jne.

2010. aastal tundsid Venemaa eriteenistused kui kõige aktiivsemad Eesti suunal tegutsejad huvi järgmiste valdkondade vastu:

- **Eesti eriteenistused**
- **NATO ja ELi poliitika ning institutsioonid**
- **Eesti sõjalised objektid**
- **vene kogukond, veteraniorganisatsioonid**

- **Eesti sise-, välis- ja kaitsepoliitika**
- **infotehnoloogia ja küberkaitse**
- **Eestis diplomaatilist esindust omavate riikide poliitika ehk n-ö kolmandate riikide välispoliitika**
- **majandusinformatsioon**
- **Riigikogu valimised**

2010. aastal on välisluurete tegevus Eesti territooriumil ja Eesti kodanike suhtes olnud viimaste aastate aktiivsem. Viimase kahe aasta jooksul on kaitsepolitsei täheldanud Venere eriteenistuste värbamiskatsete arvu kasvu ligikaudu 30 protsenti. See on avanud selgemini ka uusi julgeolekuaspekte, millele peame tulevikus riigi kaitsel tähelepanu pöörama. Mitmeid ebaõnnestunud värbamiskatseid on teinud Venemaa Föderaalne Julgeolekuteenistus (FSB), kelle huvi Eesti välis- ja sisepoliitika vastu võib pida teiste teenistustega võrreldes kõige silmapaistvamaks. Teised Venemaa

luureteenistused, Välisluureteenistus (SVR) ja Kindralstaabi Luure Peavalitsus (GRU), on Eestis esindatud ja huvituvad ligipääsust nii Eesti kui ka NATO ja Euroopa Liidu teabele.

Luuremeetodid

Tavatsetakse öelda, et luure olemus ja meetodid on sajandite jooksul muutunud suhteliselt vähe. Osaliselt saab sellega nõustuda, sest inimpsühholoogia ei ole kuigi palju muutunud. Seevastu arenevad kiiresti elektroonilise luureinformatsiooni hankimise meetodid ning maailma avatust silmas pidades muutuvad ka luurajate katted. Järjest väiksema osatähtsusega on klassikalise legaalse luure ehk diplomaatilise katte kasutamine. Seda on asendamas salajasem, aktiivne, mitteriiklike organisatsioonide, firmasid jms kattena kasutatav luuretegevus. Nii võime täheldada Vene luure puhul illegaalide ja ärikatte kasutamist, aga ka kontaktide

loomist ja hoidmist kolmandates riikides ning luuret Venemaa territooriumilt – kontakte sõlmitakse Venemaal, tegutsevad piirilähedased signaalluurejaamad. Luuraja-illegaal ehk illegaal tähendab sellist Vene luureohvitseri, kes esineb tavaliselt kolmanda riigi kodanikuna ja kogub luureinfot või täidab luure ülesandeid legendeeritud päritolu ja töökohta kattena kasutades. Illegaalina läbitakse enne põhjalik individuaalne treening, mille käigus omandatakse perfektselt võõrkeel ja valeidentiteet, õpitakse tippkonnspiratsioonimeetodeid, sidepidamist jne. Vaatamata aastakümneid kestnud traditsioonidele on süsteemis näha mõrasid. Tehakse olulisi käitumisvigu, mis on aidanud paljastada selle väga spetsiifilise meetodi tahke luuretegevuses lääneriikide suunal. Olgu selleks siis luurajate-illegaalide rühma paljastamine 2010. aasta suvel USAs või kahe aasta tagune Herman Simmi juhtum Eestis, kus agendijuhina kasutati samuti luurajat-illegaali. Aga olenevate katte iseloomust paistavad luurajad alati silma sooviga saada teavet ja kallutada oma kontakte koostööle - ebaseaduslikule tegevusele ehk riigireetmisele.

teenistuste, sh Vene luure prioriteediks. Tänapäevased sotsiaalvõrgustikud pakuvad palju positiivseid võimalusi inimestevaheliseks suhtluseks, seisukohtade ja ideede levitamiseks, kuid on ka märkimisväärseks abivahendiks luureteenistustele. Kõikvõimalikud kasutajakontod võimaldavad anonüümselt ja kerge vaevaga koguda vajalikku taustainfot huvipakkuvate isikute kohta, leida parimaid ja ligipääsetavaid objekte ning luua kontakte.

Ohuallikaks on ka intelligentsete spioonitarkvarade kasutamine ligipääsuks tundlikule teabele. Enamasti mälupulgale peidetud pahavara võib leida ligipääsu ka suletud (internetiga ühendamata) arvutivõrku, kus kogub märkamatu kokku vajaliku dokumentatsiooni, salvestab end sobival võimalusel taas mõnele mälupulgale ning selle pulga järgmisel kasutamisel internetiühendusega arvutis saadab info edasi tuvastamatutele nn emalaevaldele. Kirjeldatud pahavara üheks näiteks on arvutiviirus nimega agent. btz, mille olemuse ja tuvastamise võimalikkuse kohta leiab huviline teavet internetist.

mehed ja riigi julgeolekuga seotud ametnikud. Valdkondadest pakuvad huvi infotehnoloogia, riigiasutused, teadus-, äri- ja poliitikaringkonnad. Tuleb mõista, et eraelulisi andmeid võidakse ebaseaduslikes huvides ära kasutada ja sellist teavet on tarvis kaitsta. Oma eesmärkide saavutamiseks inimeste värbamisel ei peljata ka kompromiteeriva info kasutamist, näiteks kunagist koostööd KGBga või jäädvustusi isiku elukommetest või eksimustest. Sellise meetodi kasutamine on väga omane just FSB-le. Kompromiteerimisele allumine võib tunduda kergema vastupanu teena, kuid viib lõppkokkuvõttes ikkagi ummikusse.

Seepärast soovime kõigile: juhul kui teil on alust arvata, et olete sattunud võõrriigi luureteenistuse huvi või värbamiskatse objektiks, pöörduge nõu ja abi saamiseks julgesti Kaitsepolitsei ameti, välismaal viibides aga lähima Eesti esinduse poole. Meie kohuseks on rakendada oma riigi kodanike kaitseks kõiki vajalikke abinõusid. Andmed kaitsepolitseisse pöördumise kohta on kaitstud riigisaladusega.

Ohuallikaks on ka intelligentsete spioonitarkvarade kasutamine ligipääsuks tundlikule teabele.

Kiiremini arenevate luuremeetodite seas on signaalluure ja infokogumine küberkeskkonnas. Tehnika areng on teinud võimalikuks signaalluure abil jälgida, kuulata, salvestada ja töödelda väga suurt hulka informatsiooni. Signaalluure on ka üks varjatuid luureliike. Eesti piiri vahetus läheduses tegutseb mitu signaalluurekeskust, mis kuuluvad FSB ja GRU haldusalasse.

Kübertemaatika ja IT-lahendustele ligipääsude leidmine on olnud luure-

Ennetus

Parim luuretegevuse vastane kaitse on inimeste kodanikuvastutus ja julgeolekuohtudealane teadlikkus. Tuleb teadvustada, et teatud valdkonnad ja ametite esindajad on realselt välisluurete huviobjektid Eestis. Valdavalt on sellisteks isikuteks välis- või kaitsepoliitikaga seotud ametnikud ja sõjaväelased, poliitikud, tundlikule infole ligipääsu omavad infotehnoloogiaspetsialistid, teadlased, arvamussliidrid, olulised äri-

RIIGISALADUSE KAITSE

Riigisaladuse kaitse vallas oli 2010. aasta Kaitsepolitsei ametile tavapäraselt töörohke. Aasta esimeses pooles Tallinnas toimunud NATO välisministrite kohtumine lisas täiendavat töökoormust julgeolekukontrollide poolest. NATO nõuetest tulenevalt tuli väljastada riigisaladusele juurdepääsu load paljudele kohtumise korraldamisega seotud isikutele. Aasta teises pooles tehti mitmeid riigisaladuse kaitse nõuete täitmise kontrollid nii riigiasutustes kui ka riigisaladuse töötlemise luba omavates eraettevõtetes. Olulisi riigisaladuse kaitse nõuete rikkumisi ei avastatud.

21.10.2010 võttis Riigikogu vastu ja 18.11.2010 jõustusid riigisaladuse ja salastatud välisteabe seaduse muudatused. Nende muudatuste väljatöötamises

osaesid ka Kaitsepolitsei ameti spetsialistid. Seaduse muutmise vajaduse tingisid praktikas esile kerkinud probleemid 01.01.2008 jõustunud riigisaladuse ja salastatud välisteabe seaduse rakendamisel.

Inimese jaoks, kellel on riigisaladusele juurdepääsu luba või kes taotleb seda tulevikus, on olulisemateks muudatusteks ilmselt mõningate juurdepääsuload andmisest keeldumise aluste lisandumine. Nii võib nüüdsest keelduda juurdepääsuload andmisest isikule, kes on olnud kaasatud koostööle välisriigi luure- või julgeolekuteenistusega. Varem kehtinud seaduse redaktsioon käsitles isikuid, kes on välisriigi luure- või julgeolekuteenistusega tööõiguslikus suhtes. Luure- või julgeolekuteenistustega

salajases koostöös olevad isikud ei pruugi aga olla alati teenistusega tööõiguslikus suhtes, samas võib sellise isiku tegevus samamoodi kui teenistuse koosseisulise töötaja tegevus kujutada ohtu riigisaladustele ja seeläbi riigi julgeolekule. Keeldumise alusena käsitletakse nüüd ka juhtumeid, kus isik on kuriteo toime pannud ametiisikuna, kuid mida ei saa karistusõiguslikus mõttes pidada ametialaseks süüteoaks. Sellisteks tegudeks on näiteks salakaubavedu ametiisiku poolt oma ametiseisundit ära kasutades või võimu kuritarvitamine kaitseväes – need teod näitavad selgelt isiku suhtumist kehtivasse õiguskorda ning riiki üldse ja riigisaladuse usaldamine sellise isiku kätte on küsitav.

Samuti võib keelduda riigisaladusele juurdepääsu loa andmisest isikule, kelle suhtes alustatud ametialase kuriteo või riigivastase kuriteo menetlus on lõpetatud järgmistel alustel: avaliku menetlushuvi puudumine; karistuse ebaotstarbekus, kui isiku süü ei ole suur; isik on kriminaalmenetluses osutanud kaasabi kuriteo asjaolude väljaselgitamisel. Sellistel juhtudel on isik tunnistanud, et ta on talle ette heidetava teo toime pannud, kuid teda ei karistatud karistusõigusselguse mõttes. Seega õiguskorda rikkuv tegu on tehtud – riigi täitevvõimu ja haldustegevuse õiguspärasust on kahjustatud ning sõltuvalt teost võib

kujunenud hasartmängusõltuvus, mis on meditsiiniliselt diagnoositud. Paraku näitab julgeolekukontrolli praktika seda, et majanduslikku sõltuvusse võib jõuda ka sellise käitumisega, mis ei ole meditsiiniliselt sõltuvusena diagnoositud. Seda laadi käitumine võib seisneda hasartmängukohtade sagedases külastamises ja oma sissetulekute maha mängimises või näiteks harjumuses võtta otsemaid kiirraen, kui tekib soov midagi uut osta, mõtlemata seejuures, kas hiljem on olemas ka võimalused laenu tasumiseks. Majanduslikku sõltuvust kaasa toovaks harrastuseks võib olla hobi, millele isik kulutab

Inimese jaoks, kellel on riigisaladusele juurdepääsu luba või kes taotleb seda tulevikus, on olulisemateks muudatusteks ilmselt mõningate juurdepääsuloa andmisest keeldumise aluste lisandumine.

olla alust kahelda isiku usaldusväärsuses riigisaladuse hoidmisel.

Lisaks eeltoodule võib nüüd keelduda juurdepääsuloa andmisest ka isikule, kellel on väljakujunenud harjumuslik käitumine või harrastus, mis võib kaasa tuua tema majandusliku sõltuvuse. Seni kehtinud seaduse kohaselt eeldati, et majandusliku sõltuvuse võib endaga kaasa tuua vaid välja-

suurema osa oma sissetulekutest ning mille tõttu võivad tegemata jääda isiku igapäevased elukondlikud maksed.

Kõigi lisandunud juurdepääsuloa andmisest keeldumise aluste puhul on tegemist selliste keeldumise alustega, mille puhul on haldusotsuse tegijale jäetud kaalutusõigus. See tähendab, et eelkirjeldatud asjaolude esinemine ei pruugi alati tuua endaga kaasa

juurdepääsloa andmisest keeldumist ning otsus tehakse siiski konkreetsest juhtumist lähtuvalt. Hinnatakse just konkreetse isikuga seotud julgeolekuriskidest tulenevat potentsiaalset ohtu riigisaladuse hoidmisele olenevalt sellest, mis ametikohal isik töötab või kui tundlik on teave, millega ta kokku puutub.

2011. aastal toob Kaitsepolitsei ametile täiendavat tööd seadusemuudatus, mille kohaselt on alates 18.11.2010 riigisaladuseks teave, mis käsitleb Eesti Panga valve-, häire-, side- ja infosüsteeme ning sularahavedu, juhul kui selle avalikuks tulek kahjustab Eesti Vabariigi julgeolekut. Seoses Eesti üleminekuga eurole suurenevad riskid, mis kaasnevad sularaha käitlemisega. Eesti ja teiste riikide vahel edastatakse sularaha senisest enam ning suureneb ka Eestis liikuva sularaha hulk. Euro kui mitmes riigis käibiv maksevahend on ahvatlevaks sihtmärgiks mitte ainult kohalikele kuritegelike kavatsustega isikutele, vaid ka samasugustele isikutele välismaal, sealhulgas terroristidele. Turvalisuse paremaks tagamiseks vajab sularaha hoidmise ja veoga seotud teave paremat kaitset. Seepärast on vajalik teha vastava teabega kokku puutuval isikutele julgeolekukontrolli ning koolitada ja nõustada neid riigisaladuseks oleva teabe kaitsmise vallas.

Terrorioht ei ole midagi kauget. 2010. aasta terrorirünnak Stockholmis

RAHVUSVAHELISE TERRORISMI TÕKESTAMINE

Radikaalsest islamist tulenevad ohud

Islamistlik terrorism, mille kasvulavaks on viimastel aastatel peale Iraagi ja Afganistani kujunenud Jeemen ja Somaalia, on jätkuvalt tõsine ülemaailmne ohuallikas. Eriti mõjutab neis riikides toimuv terrorismiohtu riikides, mis osalevad koalitsioonivägedes. Terrorirühmitiste peamisi nõudmisi on rahvusvaheliste liitlasvägede väljaviimine konfliktipiirkondadest. Lisaks avaldavad rahvusvahelisele ja eelkõige Euroopa julgeolekule endiselt negatiivset mõju arengud, mis on seotud

prohvet Muhamedi pilapiltide ilmumisega mitmes lääne meediaväljaandes.

On oluline silmas pidada, et Euroopa riikide islamiradikaalid ei pruugi olla aktiivsed mitte ainult oma asukohariigis, vaid võivad seda olla ka teistes maailma piirkondades, toetades sealsete islamiradikaalide tegevust rahalisel või muul moel.

Kuigi islamiradikaalid on endiselt huvitatud terrorirünnakute toimepanemisest Euroopas, on neile viimaste aastate jooksul kujunenud kergeks sihtmärgiks Euroopast pärit turistide, ajakirjanike ja rahvusvahe-

liste abiorganisatsioonide tegevusega seotud isikute pantvangistamine.

Välisriikide islamiorganisatsioonide huvi Eesti vastu.

Nii nagu varasematel aastatel külastasid ka 2010. aastal Eestit või olid muul viisil Eesti moslemikogukonnaga kontaktis mitme, muu hulgas fundamentaalset islamit propageeriva islamiorganisatsiooni esindajad. Eesti külastamisel on nende peamiseks eesmärgiks olnud kohaliku moslemikogukonna tegevuse aktiviseerimine ning moslemite „õigele teele“ juh-

timine. Mainitud organisatsioonid on rahastanud siinse moslemikogukonna tegevusi: usupühade tähistamist; erisuguste koolituste korraldamist; trükiste, raamatute ja ajalehtede väljaandmist; usulaagri te korraldamist; iga-aastast palverännakul käimist. Uue tendentsina võis 2010. aastal täheldada mitme Eestist pärit mosleminoore õppimise finantseerimist Saudi Araabias tegutsevas ja vahhabiitlikku ideoloogiat levitavas Medina ülikoolis.

2009. aastal Eesti moslemikogukonnale ühe Saudi Araabia päritolu islamiorganisatsiooni poolt vahendatud finantsressursi eest ostetud islamikeskuse peamiseks rahastaja-

Hoolimata islamikeskuse loomisest ei ole Eesti moslemikogukonda kuuluvate eri rahvusrühmade esindajad loobunud Eestisse ka mošee ehitamise plaanidest ning 2010. aastal jätkusid nende kontaktid muudest riikidest pärit islamiorganisatsioonidega, et leida mošee rajamise rahastajaid.

Radikaliseerumise ilmingud

Jätkuva tendentsina Eesti moslemikogukonnas tuleb mainida islamisse pöördunute ehk konvertiitide arvukuse kasvu. Muret teeb seejuures asjaolu, et üldjuhul kaasneb usku pöördumisega just fundamentaalse islami põhimõtete järgimine koos kõikide

areng jätkus ka 2010. aastal ning väljendus muu hulgas kontaktides teiste riikide islamiorganisatsioonidega. Suurenev avatus on kahjuks toonud kaasa ka radikaalse islami mõju laienemise Eestisse. Kinnituseks on 2010. aastal kaitsepolitseile laekunud informatsioon selle kohta, et Eesti moslemikogukonna liikmete seas on radikaalset islamit pooldama hakanud isikuid, kes ilmutavad vaenulikkust lääne ühiskonna suhtes ja õigustavad vägivalda „uskmatute“ vastu. Eeltoodud isikute puhul ei ole tuvastatud sidemeid teistes riikides tegutsevate radikaalsete rühmitistega, millest võib järeldada, et äärmuslikud vaated on tekkinud mõjutatuna sündmustest maailmas ja radikaalsetest internetifoorumitest.

Kuigi radikaliseerumine ei tähenda ilmtingimata vägivaldset või terroristlikku tegevust, näitab praktika, et järgmise etapina võib sellistel isikutel tekkida soov minna appi usuvendadele mõnda konfliktipiirkonda või anda muud moodi oma panus pühasse sõtta.

Jätkuva tendentsina Eesti moslemikogukonnas tuleb mainida islamisse pöördunute ehk konvertiitide arvukuse kasvu.

teks ja moslemikogukonna muu tegevuse toetajateks olid ka 2010. aastal mitmest riigist, sh Saudi Araabiast, Araabia Ühendemiraatidest ja Türgist pärit islamiorganisatsioonid. Kuigi islamikeskus ei ole veel ametlikult avatud, on sellest kujunenud kohaliku moslemikogukonna ja teistes riikides tegutsevate islamiorganisatsioonide jaoks oluline koht nii religioosses kui ka kultuurilises tähenduses.

sellest tulenevate negatiivsete mõjude ja ohtudega. Eri riikide julgeolekuasutuste koostatud analüüsid kinnitavad islamiterroristide huvi kaasata just konvertiite läänemaailma vastu suunatud rünnakute organiseerimisse ja läbiviimisse.

Eesti moslemikogukonna usuline ja ühiskondlik tegevus on viimastel aastatel muutunud aktiivsemaks. Selline

22.-23.04.2010 Tallinnas toimunud NATO välisministrite mitteametlik kohtumine

Julgeoleku tagamine suur-üritustel ja visiitidel

Suurüritustel ja visiitidel on Kaitsepolitseiameti ülesandeks olnud ohuhinnangute koostamine, kaasatud isikute taustakontroll, tehniline toetus ning vajaduse korral lisajõudude andmine füüsilise julgeoleku tagamiseks. 2010. aastal toimunud üritustest, mille julgeoleku tagamises osales Kaitsepolitseiamet, tuleks olulisematena välja tuua kaks.

22.-23.04.2010 Tallinnas toimunud NATO välisministrite mitteametlik kohtumine. Kaitsepolitsei ja teised ametkonnad rakendasid ürituse julgeoleku ja turvalisuse tagamiseks ennetusmeetmeid: 17.-23.04.2010 taaskehtestati ajutiselt piirikontroll Schengeni viisaruumi sisepiiridel Eestisse sisenevate isikute suhtes; välispartneritega vahetati pidevalt teavet kohtumist ohustada võivate isikute ja rühmitiste kohta; musta nimekirja olid kantud isikud, kelle varasemat tegevust arvesse võttes eeldati, et nad võiksid ohustada kohtumise tur-

valisust; tehti vajalikku taustakontrolli ning väljastati riigisaladusele ja salastatud välisteabele juurdepääsu lubasid isikutele, kes puutusid kokku kohtumisel osalejatega või viibisid turvaalal. Kuigi suurorganisatsioonide kõrgetasemeliste kohtumiste ajal esineb tihti meelevaldusi ja vägivaldakte, möödus see kohtumine rahumeelselt ja märkimisväärsete julgeolekut ohustavate intsidentideta.

Samuti oli kaitsepolitseil oma roll täita eurole ülemineku protsessis. Koostöös teiste ametkondadega tagati sularaha turvaline saabumine Eesti Panka, tehti taustakontrolli ja koguti teavet võimalike ohutegurite kohta.

Suure rünnakuriskiga objektide turvalisuse suurendamine ja kriisiohjamine

Suure rünnakuriskiga objektid ei ole praeguseks hetkeks veel seadusandlikul tasemel määratletud, kuid Kaitsepolitseiamet jätkas riigi jaoks oluliste, suure rünnakuriskiga objektide valdade nõustamist.

Terrorismi ennetamisel on peale teabehanke ja valmisoleku kriisiohjamiseks oluline suurendada terroriaktide võimalikeks sihtmärkideks olevate objektide turvalisust. Euroopa riikide kogemuste põhjal kajastuvad terroristide rünnakuplaanides peamiste sihtmärkidena transpordi-, finants- ja valitsussektor. Siseministeriumile esitati 2010. aastal Vabariigi Valitsuse määruse eelnoo „Suure rünnakuriskiga objektide turvameetmete nõuded“, mis jõustub koos suure rünnakuriskiga objektide loeteluga 2011. aastal.

Koostöös välispartneriga korraldasid Kaitsepolitseiamet ning Politsei- ja Piirivalveamet 31.05.–04.06.2010 terrorismivastase õppuse „Reisilaev 2010“. Õppuse käigus harjutasid eriuksused lennuvahendilt ja vee-sõidukilt liikuvale laevale maabumist ning laeva enda kontrolli alla võtmist, kommunikatsiooni, lõhkekehade kahjutuks tegemist, pantvangide vabastamist ja teisi vajalikke taktikalisi tegevusi.

Tallinnas Kuldnoka tänaval toimunud plahvatuse tagajärjed

Plahvatused

2010. aastal oli lõhkematerjali ebaseadusliku käitlemisega seotud ning kriminaaluurimise kaasa toonud plahvatuse Eestis neli ning nendes hukkus kolm inimest. Ükski nimetatud plahvatustest polnud seotud terroristliku tegevusega. Neljast plahvatusest kaks toimusid Jõgevamaal, üks plahvatus Tallinnas ja üks Kohtla-Järvel.

Eesti viimaste aastate traagilistate tagajärgedega plahvatus oli 28.03.2010 kell 00.16 Tallinnas Kuldnoka tänaval asuvas 9-korruselise kortermaja neljanda korruse korteris. Plahvatusest ja sellele järgnenud tulekahjust saadud vigastuste tõttu hukkusid kohapeal kaks isikut – korteris plahvatuse korraldanud 38-aastane Sergei ning tema elukaaslase üheaastane tütar. Raskeid vigastusi sai plahvatanud eluruumi peal asuvas korteris elanud 1925. aastal sündinud Vladimir, kes poolteist kuud hiljem suri. Peale nende said plahvatusest vigas-

tada veel viis inimest. Tänu naaber-korteris elanud Eduard Demidase kiirele ja ennastsalgavale tegutsemisele õnnestus põlengust päästa plahvatuse hetkel korteris viibinud Sergei elukaaslase teine laps – kahe ja poole aastane tütar. Plahvatusest said oluliselt kahjustada elamu konstruktsioonid. Tulekahju kustutusvesi rikkus mitme samas trepikojas asunud korteri sisustuse. Eeluurimisel kogutud materjali kohaselt eelnes plahvatusele peretüli alkoholijoobes Sergei ja tema elukaaslase vahel, mille mees otsustas lõpetada enda õhkulaskmisega.

Teine 2010. aasta suurem plahvatus toimus 1. jaanuari õhtul Jõgevamaal Pajusi vallas asuvas kortermajas. Koos tütre perega uue aasta saabumist tähistanud Vahur (sünd. 1967) otsustas köögipliidi küttekoldes ära põletada puntra detoneernööri. Hinnanguliselt sisaldas pliidi alla visatud detoneernöörilõhkeainet, mille võimsus oli võrreldav vähemalt 15-30 g trotüülekvivalendiga. Lõhkeaine plahvatuse tagajärjel sai ta ise

kehavigastusi, kahjustusid kõogi seinad ja sisustus. Kuigi nii kõrvaltoas kui ka köögis viibis samal ajal veel mitu inimest, sealhulgas kolmeaastane laps, keegi neist õnnelikult vigastada ei saanud. Kaitsepolitsei ametnikud leidsid korteri põhjalikumal läbivaatusel korterist veel 3,7 kg lõhkeainet peruniit ning 4 detonaatorit.

Jõgevamaal toimus 12.03.2010 teinegi väiksem plahvatus, kui üks noormees meisterdas küllavahel ajaviiteks paugutamiseks püssirohust ja süütenööri väiksemat sorti põrgumasiinaid. Keegi plahvatusest vigastada ei saanud, kuid purunes vähemalt ühe maja aknaklaas. Keelatud „meelelahutus“ tõi kaasa kriminaalmenetluse.

2010. aasta neljas plahvatus oli 26. oktoobril Kohtla-Järvel, kus 1971. aastal sündinud Grigori valmistis enda elukohas väikesest metallballoonist ja püssirohust lõhkekeha, mis tema käes plahvatas, põhjustades kergemaid vigastusi käele ja näole. Mehe kodust leiti ja võeti ära ka Teise maailma-

Lõhkeaine pliidi alla viskamise tagajärjed

sõja aegse käsigranaadi RG-42 korpus koos selles olevate trotüülitükkidega, revolver, padruneid ja püssirohtu. Hilisema menetluse käigus andis Grigori vabatahtlikult välja veel 15 elektridetonaatorit ja 8 jahipüssipadrunit.

Lahendi sai 04.12.2009 aset leidnud juhtum, kui 52-aastane Vladimir üritas 20 000-kroonise tasu eest Tallinnas Vilde tee 56 maja juures tappa F1 tüüpi käsigranaadiga Sergiid (sünd. 1959). Viimane pääses õnnelkombel kergemate kehavigastustega. 14.10.2010 mõistis Harju Maakohus Vladimiri süüdi mõrvakatses üldohtlikul viisil ning lõhkeseadeldist kasutades; lõhkeseadeldise ebaseaduslikus käitlemises ja lõhkeseadeldisega plahvatuse tekitamises ning karistas teda 9-aastase vangistusega. Nimeetatud mõrvakatses tellimises ja organiseerimises on kaitsepolitsei kahtlustatavana kinni pidanud ühe 1970. aastal sündinud isiku.

2010. aastal jõudis kohtulahendini 25.04.2009 Sillamäel aset leidnud

väiksema plahvatuse juhtum, kus 1981. aastal sündinud Juri pani oma korteris plahvatama elektridetonaatori. Plahvatanud detonaator lõhkus vaid korteri aknaklaasi, inimesed ja vara kannatada ei saanud. 22.03.2010 mõistis Viru Maakohus Juri süüdi lõhkeaine ebaseaduslikus käitlemises ja karistas teda 2-aastase vangistusega. Kuna see kriminaalasi vaadati kohtus läbi lühimenetluse korras, vähendas kohus karistust ühe kolmandiku võrra, määrates lõplikuks karistuseks 1 aasta ja 4 kuud vangistust.

Kirjeldatud plahvatus oli küll väike ega toonud kaasa vigastusi, on aga siiski heaks näiteks, et anda inimestele aimu lõhkeaine jõust ja ohtlikkusest. Plahvatuse tekitamiseks kasutati sel korral tavalist, vaid ca 2 grammi lõhkeainet sisaldavat elektridetonaatorit, mis oli kinnitatud aerosoolvärvi metallpudeli välisküljele.

Lõhkeaine ebaseaduslikust käibest kõrvaldamine

2010. aasta jooksul avastasid ja kõrvaldasid kaitsepolitsei töötajad ebaseaduslikust käibest 40,8 kg lõhkeainet, 349 detonaatorit, 632 miini ja mürsku, 44 sütitikut ja 31 granaati. Peamiseks lõhkematerjali illegaalse omandamise kohaks on endiselt Teise maailmasõja aegsed lahingupaigad, kust detektoristid militaarsemeid otsivad ning leitud lõhkekehad või nendest eemaldatud lõhkeaine edasi müüvad.

03.12.2010 mõistis Harju Maakohus lõhkeainete ja laskemoona ebaseaduslikus käitlemises süüdi 29-aastase mehe ja karistas teda kolme aasta tingimisi vangistusega kolmeaastase katseajaga. Lisaks mõistis kohus süüdimõistetult välja sundraha I astme kuriteo toimepanemise eest 10 875 krooni ning 75 790 krooni ekspertiisitasusid.

Süüdistuse kohaselt hoidis isik oma eramaja keldris 11,1 kg lõhkeainet,

Vaid 2 grammi lõhkeainet sisaldanud detonaatori plahvatuse tagajärjed. Sellise detonaatori plahvatusega inimese käes kaasneks tõenäoliselt ühest või mitmest sõrmest ilmajäämine

Detektoristidelt ära võetud Teise maailmasõja aegsed lõhkekehad

mille oli kraapinud Harjumaal metsast välja kaevatud mürskudest. 29.01.2010 kaitsepolitseinike teostatud menetlustoimingu käigus lõhkeaine ja 15 tulirelva padrunit konfiskeeriti.

04.11.2010 mõistis Tartu Maakohus suure koguse lõhkeaine, lõhkeseadeldise ja selle osade ning tulirelva ja laskemoona ebaseaduslikus käitlemises süüdi 1970. aastal sündinud Andrei. Süüdistuse kohaselt oli mees Tartumaal, Vara vallas väljakaevamiste käigus leidnud suurel hulgal erineva kaliibriga mürske, sütikuid ning miine ja oli neist kaitsepolitsei poolt kahtlustatavana kinnipidamise ajaks jõudnud välja kraapida 1,3 kg lõhkeainet trotüül. Samuti oli ta ebaseaduslikult omandanud ühe vintraudse tulirelva ning padruneid. Uurimine tuvastas, et osa väljakaevatud esemetest üritas Andrei internetiportaali kaudu maha müüa. Kohus mõistis Andreile kiirmenetluses liitkaristusena 3 aastat ja 6 kuud vangistust, konfiskeeris lõhkekehade

väljakaevamisel kasutatud metallidetektorit ning mõistis menetluskuludena välja 7500 krooni.

2010. aastal korraldati koostöös Päästeameti ja prokuratuuriga kolmandat korda ühiskampaania „Teata lõhkematerjalist“, mille käigus andsid inimesed ära ligi 60 kg lõhkeainet ja hulgaliselt muud lõhkematerjali.

Strateegilise kaubaga seotud õigusrikkumised

2010. aastal tuvastati strateegilise kauba ebaseadusliku sisse- või väljaveo kahtlusega 28 rikkumist, neist kahel juhul menetlust ei alustatud, kuna kohaldati kriminaalmenetluse seadustiku §-is 219 sätestatud kahtlustatavana kinnipidamise asendamist. Seda kohaldati põhjusel, et rikkumise toime pannud isikud ei elanud Eestis ning nad tasusid riigituludesse makse, mis kattis nii eeluurimiskulud kui ka võimaliku rahalise karistuse. Peale selle konfiskeeriti neilt rikkumise objektiks olnud esemed.

Tuvastatud õigusrikkumiste objektideks olid:

- tulirelvad, nende olulised osad, muud relvaosad või laskemoon (16 juhtumit)
- elektrisõjarelvad (7 juhtumit)
- sõjaliste kaupade nimekirja kuuluva helikopteri Mi-8 varuosad (2 juhtumit) - ühel korral 1 kandetiiviku komplekt ning teisel korral 4 reduktorit ning 2 labade nurga muutmise automaatseadet
- sõjaliste kaupade nimekirja kuuluv maismaasõiduk BV-206 Rootsist läbi Eesti Venemaale toimetamise eesmärgil (1 juhtum) (vt ka foto)
- 14 teleskoopnuiat Ameerika Ühendriikidest läbi Eesti Läti toimetamine (1 juhtum)
- 6 miinipilduja simulaatori (ehk matkuri), 2 kuulipilduja matkuri ning 3 komplekti tulejuhi ja lahingumatkuri Eestist väljatoimetamine kehtivuse kaotanud eriloa alusel (1 juhtum)

Rootsist läbi Eesti Venemaale toimetada üritatud sõiduk BV 206

26 alustatud kriminaalasjast lõpetati neljal juhtumil menetlus seoses avaliku menetluse puudumisega ning isikud pidid tasuma kohustusliku maksena riigituludesse kokku 397 000 krooni. Väikseim makse oli 500 krooni, suurim 200 000 krooni.

Muude raskete kuritegude uurimisest

Suure koguse püstolkuulipildujate PPS-43 ebaseaduslikku käitlemist ja nende Eestist väljavedu uurides (selle kohta vt põhjalikumalt Kaitsepolitsei ameti 2007. aastaraamatust) jõudis kaitsepolitsei ka mitme narkokuriteo jälile. 2010. aastal said kohtulahendi viis kaitsepolitsei menetletud kriminaalasja, mis käsitlesid suures koguses narkootikumide ebaseaduslikku käitlemist ning nende ebaseaduslikku sisse- ja väljavedu. Harju Maakohus mõistis süüdi viis kuritegelikku gruppi.

Seitsme isiku grupp, mille liikmed toimetasiid 2005. a augustist detsembrini kolmel korral Hollandist Eestisse kokku 120 kg narkootilist ainet hašiš ning ühel korral 6 kg narkootilist ainet marihuaana. Isikuid karistati

vabadusekaotusega 14 aasta 6 kuust kuni 5 aasta 2 kuuni. Narkootikumide hankimist tellinud ja seda rahastanud isikule määrati lisaks ka varaline karistus summas 11,5 miljonit krooni.

Seitsme isiku grupp, mille liikmed ajavahemikus novembrist 2006 – veebruarini 2007 omandasid ja toimetasiid neljal korral Leedust Eestisse 17 kg marihuaanat. Lisaks peeti viiekilone marihuaanakogus Eesti ja Leedu õiguskaitseorganite koostöö tulemusena kinni Leedus. Kohus karistas grupi liikmeid vangistusega 8 aastast 3 aastani. Narkootikumi ostmist osaliselt rahastanud ja 5 kg edasi müünud isikule mõisteti varaline karistus 700 000 krooni.

Kaheteistkümne isiku grupp, mille liikmed panid toime järgmised kuriteod: 2006. a toimetasiid viiel korral Hollandist läbi Eesti Venemaale 500 kg hašišit; 2006. a detsembris kahe korral Eestist Venemaale 110 kg hašišit; 2007. a oktoobris-novembris Tallinnast Ida-Virumaale 29,6 kg hašišit ja 4 kg kokaiinhüdrokloriidi (sisaldab ca 3,6 kg puhast kokaiini); 2007. a septembris katse toimetada Lätist Eestisse 90,57 g hašišit, 30 tab-

letti (9,53 g) MDMA-d ja amfetamiini. Grupi liikmetele mõisteti vanglakaristused 18 aastast 3 aastani.

Viie isiku grupp, mille liikmed toimetasiid 2006. a augustis Hollandist Eestisse 66 kg hašišit. Kohus mõistis isikutele, sõltuvalt nende teopanusest, karistuseks vabadusekaotused 10 aastast kuni 4 aasta 6 kuuni.

Seitsme isiku grupp, mille liikmed toimetasiid 2006. a maist oktoobrini Eestist Soome 3 kg kokaiini. Kuriteo tellijale ja rahastajale mõistis kohus karistuseks 12 aastat ja 6 kuud vangistust. Ülejäänuid karistati vangistusega 8 aasta 6 kuust kuni 3 aasta 6 kuuni, sõltuvalt nende teopanusest.

KORRUPTSIOONIVASTANE VÕITLUS

Küsitlused ja uuringud näitavad, et nii Eesti elanikud kui ka ettevõtjad peavad korruptsiooni tõsiseks probleemiks. Teadlikkus korruptsiooni olemusest kasvab ning oma osa on selles kindlasti ka korruptsioonijuhtumite tuvastamisel ja menetlemisel ning kohtupraktikal. Eesti positsioon on Transparency Internationali rahvusvahelise korruptsiooniindeksi järgi püsinud 180 riigi võrdluses suhteliselt muutumatuna – 2010. aastal 26. koht. Kaitsepolitsei 2010. aastal menetletud kriminaalasjade põhjal võib öelda, et levinumateks korruptsioonikuritegudeks nii riigi- kui ka kohaliku omavalitsuse ametnike seas on endiselt pistise ja altkäemaksu võtmine menetlusotsuste tegemisel ja riigihangete läbiviimisel. Siinkohal tuleb pistise ja altkäemaksu puhul rõhutada, et praktikas on tavapärane raha nõudmine või andmine üha

sagedamini asendumas varade või teenuste pakkumisega. Alates juunist 2010 lisandusid kaitsepolitsei uurimisalluvusse kaitseväeteenistuse seaduses sätestatud kaitsevæoohvitseride korruptsioonisüüteo.

Korruptsioon mitte-varaliste ülesannete täitmisel riigisektoris

Valdkond hõlmab peamiselt korruptsioonijuhtumeid õiguskaitseasutustes – eelkõige menetlusotsuste tegemisel ja täideviimisel, samuti altkäemaksu- või pistisekuritegusid riiklike lubade ja litsentside väljastamisel või kooskõlastuste andmisel vastavate ametiasutuste poolt.

2010. aastal jätkas kaitsepolitsei korruptsiooni paljastamist õiguskaitseasutustes, kus viimastel aastatel

on ilmnenud mitu kahetsusväärset kohtuniku toimepandud seadusrikkumist. Kindlasti ei anna kaitsepolitsei menetletud juhtumid siiski põhjust pidada kogu kohtusüsteemi korrumpeerunuks. Eelkõige on tegemist olnud erisuguse tausta ja põhjustega üksikjuhtumitega. Juhtunu põhjal võib öelda, et korruptsiooniohtlikumad valdkonnad kohtutes on seotud menetlusotsuste tegemise ning järelevalvetööde andmete avaldamisega.

2009. aastal Viru Maakohtu Narva kohtumaja kohtuniku Mihhail Komtšatnikovi suhtes menetletud kriminaalasjas tegi kohus otsuse 2010. aasta jaanuaris, karistades teda altkäemaksu korduva nõudmise ja võtmise eest 2-aastase vangistusega. Kohtumenetluse käigus tõendati, et Komtšatnikov võttis tema menet-

luses olevas kriminaalasjas tapmis-süüdistusega kohtu all olevalt isikult tuttavate vahendusel 100 000 krooni altkäemaksu. Seda maksti eesmärgiga vabastada süüdistatav kaitsjoni vastu vahi alt.

2010. aasta märtsis mõistis kohus piiratud tasemega riigisaladuseks oleva jälitusteabe avaldamises, kohtueelse menetluse ja jälitusmenetluse andmete avaldamises ning altkäemaksu nõudmises ja sellega nõustumises süüdi Viru Maakohtu endise kohtuniku Jüri Sakkarti ning karistas teda 2 aasta ja 8 kuulise reaalse vangistusega. Kohtu otsuse kohaselt oli Sakkart jälituslube väljaandva eeluurimiskoh-tunikuna teadlik Maksu- ja Tolliameti menetletud kriminaalasja kohtueelse menetluse ja selle raames teostatavate jälitustoimingute andmetest. 2009. aasta oktoobrist detsembrini andis Sakkart nimetatud kriminaalasjas kolmel korral välja jälitustoimingute load, teavitades nende sisust kolman-daid isikuid. Selle tulemusena said jälitustoimingute faktist, vormist, viisist ja ajast teada ka need isikud, kelle suhtes toiminguid teostati. Vastu-tasuna nõustus Sakkart vastu võtma

tehtud otsuse ja lõpetas kõnealu-se ettevõtja osas menetluse. Lisaks tühistas Olli kohtunikuna altkäe-maksu eest, teadlikult ebaõigetele asjaoludele tuginedes, 2010. aasta mais oma tuttava suhtes tehtud väär-teootsuse ning lõpetas tema suhtes menetluse.

Teistest õiguskaitseasutustest on kaitsepolitsei suuremat tähelepanu pööranud politseikorrupsioo-ni tuvastamisele, sest politsei otsene ülesanne on võitlus kuritegevusega ja inimeste turvalisuse tagamine. Politseikorrupsiooni puhul esineb lisaks õigusrikkumistele menetlusot-suste tegemisel ka muid süütegusid, mis on seotud näiteks omastamise, tulirelvade ja laskemoona ebaseadus-liku käitlemisega ning ettevõtlusega. Varasematel aastatel kaitsepolitseis menetletud kriminaalasjades langeta-tud kohtuotsused on kindlasti avalda-nud selles valdkonnas üldpreventiiv-set mõju.

Näiteks jättis Tallinna Ringkonna-kohus 2010. aasta maikuu muutmata kohtuotsuse, mille kohaselt mõisteti endine Pärnu politseiprefektuuri

Suurel tavapärasest erinevatel tin-gimustel mitu autoliisingu lepingut. Samuti värvas Suur teisi politsei-ametnikke osutama ebaseaduslikult eraviisilist turvateenust oma tuttavale kuulavas ööklubis, saades selle eest vastutasuks altkäemaksuna soodus-tingimustel laenu.

Lääne Politseiprefektuuri vanem-komissari ning samal ajal ka mootor-sõidukite tehnoulevaatusega tegeleva äriühingu asutajat ja osanikku Erik Tederit karistati 2010. aastal kohtus tingimisi vangistusega. Kohtu otsuse kohaselt andis ja vahendas Teder korduvalt mitmele tehnoulevaatajale altkäemaksu tehniliselt mittekorras mootorsõidukite tehnoulevaatuse läbimise eest ning aitas kaasa selleks vajalike dokumentide võltsimisele.

Korrupsioon riigieelarve-liste vahendite ja riigivara kasutamisel

Selles valdkonnas on suurima korrupsiooniriskiga eelkõige suure-mahulised ja spetsiifilised, sageli Euroopa Liidu toetusraha kasutami-sega seotud riigihanked. Erinevalt nn tavakorrupsioonist iseloomustavad seda valdkonda sageli konspireeritu-mad kuriteoskeemid, kus otsese raha nõudmise ja võtmise asemel kasuta-takse varifirmasid või varjatud osalusi firmades, kaubeldakse mõjuvõimuga ning pannakse toime konkurentsiku-ritegusid. Pikemas perspektiivis võib niisugune tegevus kahjustada konk-reetse valdkonna (ehitus, tervishoid jms) arengut ja tuua kaasa riigieel-arveliste vahendite mittesihipärase kasutamise.

Korrupsiooni muutumist varjatu-maks iseloomustavad ka kuriteo-skeemid, kus riigihangete läbiviimisel eelistatakse teenuste tellimisel, tööde tegemisel või vahendite ostmisel vastavalt eelnevatele korruptiivsetele

Küsitlused ja uuringud näitavad, et nii Eesti elanikud kui ka ettevõtjad peavad korrupsiooni tõsiseks probleemiks.

50 000 krooni suurust altkäemaksu. 2010. aasta novembris mõistis kohus teadvalt seadusvastase kohtuotsuse tegemises ja altkäemaksu võtmise katses süüdi Tartu Maakohtu Võru kohtumaja endise kohtuniku Vambola Olli ning karistas teda osaliselt reaalse vangistusega. Kohtus leidis tõendamist, et tagamaks ühe era-ettevõtja õigeksmõistmist väärteoas-jas, võttis Olli enda poolt eraettevõtja nimel koostatud kaebuse oma menet-lusse, tühistas 2005. aasta märtsis kohtunikuna teadvalt valedele and-metele tuginedes väärteomenetluses

korrakaitseosakonna ülemkomissar, hilisem Lõuna politseiprefektuuri nõunik ja julgestuspolitsei ülem-komissar Gunnar Suur süüdi kor-duvas altkäemaksu võtmises ning karistati tingimisi vangistusega. Kohtus leidis tõendamist, et Suur sekkus mitmel korral ebaseaduslikult teiste politseiametnike tegevusse oma tuttava toimepandud õigusrikkumiste menetlemisel, mõjutades politsei-ametnikke suhtuma tuttava tegudesse tavapärasest leebemalt. Vastutasuks võimaldas sama tuttav liisingufirma esindajana altkäemaksuna sõlmida

kokkulepetele kindlaks määratud äriühinguid. Seejuures ei seisne altkäemaks alati ametnikule rahasumma otsemaksmises, vaid sageli tehakse seda ametniku või tema tuttavatega seotud äriühingute kaudu. Raha võidakse asendada ka asjade ostmise või teenuste tellimisega nimetatud äriühingutelt. Samuti on küllaltki levinud soovitud lõpptulemuse saavutamiseks ametnikule hüvede ja soodustuste (kinkekaardid, reisid, koolitused jms) tegemine.

Eelkirjeldatud kuriteod on praktikas sageli väga varjatud ja ka raskesti tõendatavad. Teistel isikutel (konkurentidel, tarbijatel) on nende olemasolust, ulatusest ja iseloomust teada saamine raskendatud. Seetõttu ei ole ka õiguskaitseasutustel võimalik seda laadi kuritegusid tõendada üksnes traditsiooniliste menetlustoimingutega (ütlused, läbiotsimised), vaid tuleb ette võtta ka varjatud jälitustoiminguid.

2010. aastal said kohtulahendi mitmed kaitsepolitsei poolt varasematel aastatel menetletud kriminaalasiad. Maikuu jättis Riigikohus muutmata Tallinnas Rävälä pst 8 asuva kinnisasja müümisel pistist nõudnud endise keskkonnaministri Villu Reiljani, pistist vahendanud vandeadvokaadi Tarmo Silla ning pistist andnud äri-mehe Aivo Pärna süüdi mõistnud Harju Maakohtu ja Tallinna Ringkonna-kohtu otsused.

Riigikogu Kantselei haldusteenistuse hooldus- ja remonditalituse juhataja Andres Metsaveer mõisteti 2010. aasta septembris süüdi kahe ehitusettevõtte esindajalt pistise võtmises Riigikogu Kantselei poolt tellitavate ehitus- ja remonditööde suunamise eest samadele äriühingutele. Kohus karistas Metsaveert tingimisi vangistusega.

2010. aasta märtsis karistas kohus Valga endist maavanemat Georg Trašanovit korduva altkäemaksu ja pistise võtmise eest osaliselt reaalse vangistusega. Trašanov võttis 2006. aastal Valga maavanemana äriühingu juhatuse liikmelt kahel korral vastu kokku 50 000 krooni altkäemaksu ning sõlmis vastutasuna Valga Maavalitsuse nimel ebaseadusliku hankelepingu sama äriühinguga, eirates Valga maakonna bussiliinide veo riigihanke tulemusi ning riigihangete seaduse nõudeid. Samuti sõlmiti pistise eest Valga Maavalitsuse ja äriühingu vahel viimasele soodsate tingimustega lepinguid või muudeti varem sõlmitud veolepinguid. Ringkonnakohus jättis Trašanovi süüdimõistva otsuse muutmata ning ka Riigikohus ei võtnud süüdimõistetute kaebusi menetlusse.

2010. aastal mõistis kohus süüdi OÜ Harbour Enterprise'i töötajad Marina Skljarova ja Dmitri Šmatkovi, kes püüdsid anda äriühingu huvides pistist Eesti mereväebaasi ohvitserile päästevahendite hooldus- ja remonditööde lepingute saamise eest. Kohus karistas Skljarovat tingimisi vangistusega ning Šmatkovi rahalise karistusega. Kõnealune juhtum lahendati koostöös Eesti Mereväega.

Korruptsioon kohalikes omavalitsustes

Kaitsepolitsei menetlusalluvuses on alates 2007. aasta juulist Eesti kuue suurema kohaliku omavalitsuse (Tallinna, Tartu, Pärnu, Narva, Kohtla-Järve, Jõhvi) juhtide võimalike korruptsioonikuritegude tuvastamine.

Riigisektoriga võrreldes iseloomustab kohalikke omavalitsusi sageli korruptsiooniriske maandavate meetmete ja kontrollimehhanismide ebatõhusus, mistõttu on üksikametnikul suuremad võimalused õigusrikkumiste toimepanekuks. Samas ei esine oluli-

si erinevusi nende kuritegude puhul kasutatavates meetodites – kuritegusid toimepaneivate isikute varjatud tegutsemine iseloomustab ametialaseid süütegusid igal tasandil.

Kaitsepolitsei 2010. aastal kõnealusel valdkonnas menetletud kriminaalasiade juures tuleb tõdeda, et nagu riigieelarveliste vahendite ja riigivara kasutamisel esineva korruptsiooni puhul, võtavad ka kohalike omavalitsuste struktuuriüksusi juhtivad korruptsioonialtid ametnikud oma ametiülesannete täitmise eest varjatult vastu pistist ja altkäemaksu nii sularahas kui ka hüvede ja teenustena.

2010. aasta septembris mõistis Tartu Ringkonnakohus Narva linnavaliniku Aleksandr Moissejevi süüdi pistise lubamise ja andmise katses. Linnavalinik üritas endale kasulike otsuste saamiseks mõjutada Ida prefektuuri menetluses olnud kriminaalasiade käiku. Moissejevile mõisteti reaalne vanglakaristus, mis pöörati täitmisele.

Helmut Traugott Veem

Eduard-Hans-Kristian Alver

KAITSEPOLITSEI JUHID

2010. aastal tähistas Kaitsepolitsei amet oma 90. aastapäeva. Järgnevalt on aastaraamatus nimetatud kõik, kes on sellel ajavahemikul kaitsepolitseid juhtinud. Põhjalikumalt kirjeldame aga 1920–1940 kaitsepolitsei tööd juhtinud meeste elulugusid, mis peegeldavad ilmekalt nii kaitsepolitsei enda kui ka kogu Eesti Vabariigi ajalugu.

12. aprillil 1920 võttis valitsus vastu Eesti Vabariigi kaitsepolitsei korralduse, mis kohustas kaitsepolitseid võitlema demokraatliku vabariigi ja kehtiva riigikorra kukutamisele suunatud kuritegude vastu. Moodustati Kaitsepolitsei Peavalitsus, mille tööd juhtis kaitsepolitsei ülem. 1924 mää-

rati kaitsepolitsei eraldiseisva osakonnana Politsei Peavalitsuse alluvusse, kuhu jäi kuni likvideerimiseni 1940. aastal. Alates 1925 kandis kaitsepolitsei nimetust poliitiline politsei ning selle komissarid kohtadel allusid Politsei Peavalitsuse abidirektorile ning tema alluvuses olevale poliitilise politsei inspektori aparaadile.

Pärast Eesti okupeerimist NSV Liidu poolt 17. juunil 1940 langes enamik kaitsepolitsei isikkoosseisust repressioonide ohvriks. Enamik politseijuhtidest hukati kohapeal või toimetati vangistusse Venemaale. Mitme inimese edasine saatus on tänaseni teadmata.

Helmut Traugott Veem

Sündinud 07.07.1896 Venemaal

Surnud 23.04.1941 Tallinnas

Helmut Veem sündis Venemaal Jenissei kubermangus Minussinski maakonnas Ülem-Suetuki külas. Lõpetas Tallinna Nikolai Gümnaasiumi ja 1916 Vladimiri sõjakooli. Seejärel mobiliseeriti Esimesse maailmasõtta, kus ta sai 12.07.1916 Galiitsia rindel raskelt haavata. Enne Vabadussõda teenis Veem 1. Eesti polgus 7. roodu komandörina ning mõnda aega sõdurite poe juhatajana. 1918 novembris, vahetult pärast Vabadussõja puhkemist, määrati ta Peastaabi teadete kogumise jaoskonna ülema abiks. Veidi hiljem moodustati jaos-

konna baasil Kindralstaabi Valitsuse teadete kogumise osakond.

12.04.1920 loodi Siseministeeriumi alluvuses kaitsepolitsei ja tollal vaid 24 aastane Veem nimetati Kaitsepolitsei Peavalitsuse ülema kohusetäitjaks. 15.10.1920 kinnitati Veem Kaitsepolitsei Peavalitsuse ülemaks, kuid juba kaks nädalat hiljem lahkus ta omal soovil ametist, jätkates teenistust Kindralstaabi Valitsuses kuni reservi arvamiseni 01.03.1921. Seejärel tegutses ta eraettevõtjana.

Veem abiellus 1921 Tallinnas Estonia teatri solisti Valentine Romanoviga (sünd. 1899). Abielu lahutati 1928.

1924 suvel asus Veem tööle Rakvere kriminaalpolitsei agendina. Järgmise aasta alguses viidi ta üle Paide jaoskonna nooremametnikuks ning edutati 1925 augustis vanemametnikuks. 1935 detsembris viidi üle Võru kriminaalkomissari juurde vanemassistendi ametikohale. Alates 1938 jaanuarist töötas ta taas Paides kriminaalpolitsei vanemassistendina.

Pärast Eesti Vabariigi okupeerimist Veem arreeteriti. Tribunali otsusega 11.03.1941 karistati teda surmanuhtlusega. Nõukogude julgeolekuorganid hukkasid Veemi 23.04.1941 Tallinnas Pirita-Kosel. Ta on maetud Tallinna Rahumäe kalmistule.

Veem oli Vabadusristi I liigi 3. järgu ja Eesti Punase Risti V klassi teenetemärgi kavaler, Sõjaväeliselt auastmelt kapten.

Eduard-Hans-Kristian Alver

Sündinud 15.03.1886 Valgas

Surnud 15.08.1939 Tallinnas

Eduard Alver sündis Valgas. Gümnaasiumihariduse omandas Tartus, lõpetades 1906 Tartu Aleksandri Gümnaasiumi. Seejärel õppis ta lühemat aega Viinis arstiteadust, ent naasis peagi Tartusse, kus jätkas õpinguid Tartu Ülikooli õigusteaduskonnas. Üliõpilasena liitus ta korporatsiooniga Fraternitas Estica. Järgnevalt suundus Alver õppima Moskvasse,

kus kaitses 1911 Moskva Ülikoolis õigusteaduse magistri kraadi.

1911 asus Alver tööle Riia Ringkonna-kohtu kohtuameti kandidaadina, töötades samal ajal ka vandeadvokaat Jüri Jaaksoni abina. Riias elades võttis ta aktiivselt osa sealse Eesti Hariduse ja Abiandmise Seltsi tööst, seda nii juhatuse liikme kui ka esimehena (1914–1915).

1915 asus Alver elama Tartusse, tegutsedes sõjapõgenike organisatsiooni Põhja Abi juhatajana. 1917 oli ta Tallinna miilitsaülema abi, hiljem Läänemaa komissar, Haapsalu linnavolikogu juhataja ja Tallinna rahvuskongressi liige. 1918 alguses vangistati enamlaste poolt. Samuti viibis ta mõned päevad vangistuses Saksa okupatsiooni ajal (1918 juunis).

Eesti Ajutine Valitsus nimetas Alveri 1918 novembris oma volinikuks Haapsalus, ent juba sama kuu lõpus kutsuti ta Tallinna ja määrati Siseministeeriumi miilitsaosakonna juhataja kohusetäitjaks. 1919 jaanuaris nimetati osakond ümber politsei osakonnaks ning kui veebruaris loodi selle baasil Politsei Peavalitsus, sai Alver selle ülemaks.

Lisaks politseijuhi kohuste täitmisele määrati ta 1919 märtsis ka Kaitseliidu ülemaks. Sama aasta mais palus Alver end Politsei Peavalitsuse ülema ametikohalt vabastada ning oktoobri lõpus lahkus ta ka Kaitseliidu ülema kohalt. 1920 oli tegev rekvireerimise ja sõjakahjude hindamise komisjoni esimehena ning osales Eesti-Läti piiriküsimuse lahendamise komisjoni töös.

1921 abiellus Alver Frieda Aurelie Pressiga (sünd. 1896).

19.02.1921 kinnitas Eesti Vabariigi valitsus Siseministeeriumi juriskonsuldi Alveri Kaitsepolitsei Peavalitsuse ülemaks, kuid karjäär sellel kohal jäi lühikeseks. Juba 15.08.1921 vabastati ta siseministri ettepanekul ülema kohalt.

Pärast seda tegutses Alver ettevõtjana, olles mitme ettevõtte asutaja ning juhatuse liige, mh kindlustuseltsi Eesti Lloyd juhatuse liige. 1930. aastate keskel oli ta Eesti Kultuurifilmi direktor ja sihtasutuse Üleriiklik Näitus asjaajaja direktor.

Alver suri 15.08.1939 Tallinnas ning on maetud Liiva kalmistule.

Alver oli Vabadusristi I liigi 3. järgu ning Kotkaristi II klassi teenetemärgi kavaler.

Eduard Lensin

Sündinud 25.12.1868 Paistu vallas

Surmaaeg teadmata

Eduard Lensin sündis Viljandimaal Paistu vallas. Lõpetas Viljandi Maa-gümnaasiumi ning asus seejärel õppima Tartu Ülikooli õigusteaduskonda, mille lõpetas 1893. Pärast õpinguid kandideeris ta tööle Vilniuse Ringkonnakohtu juurde.

Hiljem töötas Lensin pikalt Venemaal linnakohtunikuna, vanemnotarina, ringkonnakohtu liikmena ja pidas advokaadi ametit. Nõukogude võimu kehtestamise järel töötas Lensin Turkestani regioonis administratiivalal ja veidi hiljem Koltšaki armee kontrolli all oleval territooriumil sõjaväeringkonnakohtu esimehena. Vabadussõja lõppedes viibis endiselt Venemaal ja elas koos perekonnaga Tomski kubermangus Novo-Nikolajevos linnas. Sealsete raskete olude tõttu naasis Lensin koos perega 1921 juunis Eestisse, kus leidis tööd Siseministeeriumis.

05.10.1921 kinnitati Lensin Vabariigi Valitsuse otsusega Kaitsepolitsei Peavalitsuse ülemaks. Tema tegevus sellel kohal kestis veidi üle aasta. Siseministri korraldusel viidi 1922 lõpus kaitsepolitseis läbi revisjon, mille tulemusena ta vabastati 05.01.1923 ametist.

Pärast seda tegutses Lensin Tallinnas advokaadina. 1923 märtsis võeti ta Vannutatud Advokaatide Nõukogu liikmeks. Tema hilisem saatus

Eduard Lensin

Johan Sooman

on ebaselge. Kinnitamata andmetel asus ta 1920. aastatel koos perega elama Itaaliasse, kus 1920. aastate lõpus või 1930. aastate alguses suri. Vannutatud Advokaatide Nõukogu koosseisust kustutati Lensini nimi 1929.

Johan Sooman

*Sündinud 17.11.1889 Massu vallas
Surnud 17.06.1942 Venemaal Permi
oblastis Solikamskis*

Johan Sooman sündis Läänemaal Massu vallas. Kooliteed alustas ta Hanila algkoolis ning jätkas hariduse omandamist Karuse kihelkonnakoolis. 1906 lõpetas Paatsalu kaheksaklassilise ministeeriumikooli ning soovis seejärel sooritada Pärnu Poeglaste Gümnaasiumi juures kooliõpetaja kutseeksami. Kutsetunnistust Soomanile siiski ei antud, kuna teda ei peetud poliitiliselt usaldusväärseks. Sellest hoolimata töötas ta 1908 algusest Penijõe algkooli õpetajana.

1910 valiti Sooman Harjumaal Kiiu valla sekretäriks, kuid tagandati taas mõni kuu hiljem Eestimaa kubernerilt ametist kui poliitiliselt mitte-usaldusväärne isik. Seejärel töötas ta mõnda aega õpetajana, kuid sunniti peagi ka sellelt töölt lahkuma.

1911–1914 töötas Sooman Haapsalu kreisiülema abilise kantseleis asjaajajana. Järgnevalt teenis kuni 04.11.1915 Haapsalu linna välipolitseis. Seoses Esimese maailmasõja puhkemisega mobiliseeriti ta Vene armeesse, kuid vabastati pool aastat hiljem tervislikel põhjustel teenistusest.

1917 Veebruarirevolutsiooni järel nimetati Sooman Vene Ajutise Valitsuse Läänemaa komissari sekretäriks. Samal aastal valiti ta maakonna toitluskomitee esimeheks, 1918 algusest alates tegutses Tallinna toitluskomitees. Saksa okupatsiooni ajal oli töötu. Eesti Ajutise Valitsuse moodustamise järel töötas Siseministeeriumis, esialgu sekretärina ja seejärel asjadevalitsejana.

Kaitsepolitsei Peavalitsuse ülema Eduard Lensini lahkumise järel määrati Sooman 05.01.1923 ülema kohusetäitjaks ning alates 03.10.1923 ülemaks. 1924 läbi viidud politseireformi ja koosseisude vähendamisega seoses vabastati ametist. Järgnevalt tegutses ta lühemat aega eraette-

võtluses. 23.12.1924 võeti Sooman taas Siseministeeriumi teenistusse ning kinnitati kohe Politsei Peavalitsuse ülema abiks, kelle ülesandeks oli poliitilise politsei töö korraldamine. 1933 teisel poolel töötas ta lühikest aega Vangimajade Valitsuse abidirektorina. Alates 23.12.1933 oli taas tegev Politseivalitsuse abidirektorina. 10.05.1938 edutati Sooman Politseivalitsuse direktoriks, jäädes sellele kohale kuni Eesti Vabariigi okupeerimiseni 1940.

Nõukogude võimu kehtestamise järel vabastati Sooman kohe ametist ja kuu aega hiljem arreteeriti. NKVD Erinõupidamise otsusega mõisteti 31.03.1942 surma. Ta suri 17.06.1942 Solikamski vangilaagris enne surmaotsuse täideviimist.

Eesti Vabariik vääristas Soomani Riigivapi III klassi teenetemärgi ja Valgetähe teenetemärgi V klassi medaliga. Samuti oli ta Eesti Punase Risti I järgu II astme, Eesti Punase Risti II järgu I astme ja Eesti Punase Risti II järgu II astme mälestusmärgi ning Kotkaristi III klassi teenetemärgi kavaler.

Sooman oli 1932. aastast jalgpalliseltsi Estonia esimees ning kuulus Eesti laskurklubi juhatusse.

August Tuulse (Tõns, Tenson)

Sündinud 18.09.1894 Kastre-Võnnu vallas

Surnud 23.06.1940 Tallinnas

August Tuulse sündis Tartumaal Kastre-Võnnu vallas. Haridusteed alustas ta haridusteed Võnnu kihelkonnakoolis. 1915 sooritas Tartu Reaalkooli juures teise järgu eksami ning 1918 Tartu Aleksandri Gümnaasiumi juures apteekri õpilase eksami. 1924 asus õppima Tallinna Rahvaülikoolide Seltsi Kolledži eragümnaasiumisse, mille lõpetas 1926. Tartu Ülikooli õigusteaduskonna lõpetas ta 1933.

1913–1917 töötas Tuulse politsei Tartu linna kriminaaljaoskonnas, esialgu

kirjutajana ning Vene Ajutise Valitsuse ajal juba komissari abina. Seejärel ta mobiliseeriti ja tegutses 12. armee peastaabi vastuluure osakonna käsundusametnikuna ning hiljem 2. Siberi korpuse staabi vastuluure salga juhina. Kui enamlased 1917 detsembris need asutused likvideerisid, vabastati ta ametist ning kuulutati kontrevolutsionäärriks. 1918 kevadel jätkas Tuulse teenistust Tartu kriminaaljaoskonnas. 1918 lõpus töötas ajalehe Postimees toimetuses. 1919 alguses läks vabatahtlikuna Eesti rahvaväkke, kus võeti Tartumaa komandandi juurde erakorraliste kohustustega ametnikuks. 01.02.1919 – 01.06.1920 teenis Tuulse Sõjaväe Operatiivstaabi teadete kogumise osakonna Tartu punktis ülema abina. Järgnevalt määrati ta Kaitsepolitsei Peavalitsuse ülema abi kohusetäitjaks ning kinnitati lõplikult ülema abiks 16.09.1921.

Tuulse nimetati 02.07.1924 Politsei Peavalitsuse kaitsepolitsei osakonna ülemaks. 20.02.1926 määrati ta politsei inspektoriks, kelle ülesandeks oli poliitilise politsei töö sisuline korraldamine. 01.07.1929 nimetust täpsustati ning temast sai poliitilise politsei inspektor.

29.10.1935 alates töötas Tuulse Sise-ministeeriumis ministri abina. Ta osales 1937. aastal uue Eesti põhiseaduse väljatöötamises. Alates 17.08.1937 juhtis ta ministeeriumi omavalitsuste osakonda. 1938 täitis ta lühikest aega sisekaitseülema ülesandeid ning määrati samal aastal riikliku katsekomisjoni esimeheks.

Kommunistlikust riigipöördest vabustatud Tuulse sooritas 23.06.1940 Tallinnas enesetapu.

Tuulse oli Riigivapi III klassi teenetemärgi, Eesti Punase Risti II järgu I astme ja Eesti Punase Risti II järgi II astme mälestusmärgi ning Kotkaristi III klassi teenetemärgi kavaler.

Konstantin Kirsimägi (Kirschberg)

*Sündinud 14.01.1902 Põlgaste vallas
Surnud 1941 Venemaal Moskvas*

Konstantin Kirsimägi sündis Võrumaal Põlgaste vallas. Õppis Põlva kihelkonnakoolis, Tartu Kommertsgümnaasiumis ning Tallinna Poeglaste Reaalgümnaasiumis. 1924-1928 õppis ta Tartu Ülikooli õigusteaduskonnas ja läbis 1928 kevadel Politseikooli kõrgema klassi.

Kirsimägi võttis osa Vabadussõjast, liitudes 1919 Kaitseliidu Põlva malevaga. Pärast sõja lõppu jätkas ta teenistust kaitseväes üleajateenijana.

1928 suvel pärast Politseikooli lõpetamist asus Kirsimägi tööle Viljandi kriminaalpolitsei assistendina. Aasta hiljem järgnes teenistus Tartu kriminaalpolitsei abikomissarina ning 1932 komissarina Valgas.

1933 suundus Kirsimägi tööle poliitilise politseisse ning asus teenistusse komissarina Pärnus. 1935 aprillist kuni novembrini oli ta poliitilise politsei komissar Tartus, seejärel määrati poliitilise politsei inspektoriks ning 1938 kinnitati Politseitalituse abidirektoriks.

Eesti okupeerimise järel vabastati Kirsimägi 24.06.1940 ametist ja vahistati. 1940 sügisel viidi ta NKVD poolt arreterituna Moskvasse, kus mõisteti surma ning hukati mahalaskmise teel.

Eesti Vabariik vääristas Kirsimäge Valgetähe III klassi teenetemärgiga ja Läti Vabariik Kolme Tähe ordeniga (Triju zvagžnu ordeni). Peale selle oli Kirsimägi Kaitseliidu III klassi Kotkaristi ja Valgeristi III klassi teenetemärkide kavaler.

Tanel Võhma (Daniel Võhman)

*Sündinud 02.02.1898 Voka vallas
Surmaaeg teadmata*

Tanel Võhma sündis Virumaal Voka vallas. Alghariduse omandas Jõhvi kaheksaklassilises ministeeriumi-

August Tuulse (Tõns, Tenson)

Konstantin Kirsimägi (Kirschberg)

koolis, mille lõpetas 1913. Õppis 1917 lühemat aega Helsingis Marinsky Gümnaasiumis, omandades gümnaasiumihariduse siiski Narvas, kui lõpetas 1928 eksternina sealse ühiskooli õigusteaduskonna.

1917 oli Võhma teenistuses Venemaa Põhjaraudteel ametnikuna. Sa-

Tanel Võhma (Daniel Võhman)

mal aastal mobiliseeriti ta sõjaväkke, kus teenis Suomenlinna (Sveaborgi) kindluses suurtükiväelasena. Osales Vabadussõjas: 1919 märtsis astus vabatahtlikuna Eesti kaitseväkke, teenides esialgu 5. Rakvere jalaväerügemendis, hiljem viidi üle suurtükiväe divisjoni. Alates 1919 septembrist kuni reservi arvamiseni oli staabikirjutaja. Pärast demobiliseerimist 1921 lõpus töötas mõne kuu Kuie riigimõisas kirjutajana.

1922 märtsis astus Võhma kaitsepolitsei teenistusse ning töötas kuni 31.12.1922 Narva jaoskonna vanemkantseleiametnikuna. Koosseisu vähendamise tõttu tuli tal ametist lahkuda. Teenis 1923 alguses lühemat aega 1. diviisi staabis inspektori jaoskonna kantseleis 2. järgu kantseleiametnikuna. 10.02.1923 liitus Narva linna politseiga ja sai 2. jaoskonna rajooniülema kohusetäitjaks. 15.03.1924 viidi ta üle Narva politseivalitsusse arveametnikuks. Võhma astus taas kaitsepolitsei teenistusse 1925 mais ja määrati Narva jaoskonna nooremametnikuks. Järgnevalt töötas ta samas assistendi ja vanemassistendina. 1934 suvest

alates täitis 2. järgu vanemassistendiks tõusnuna ametikohustusi Tapal. 15.05.1935 määrati ta poliitilise politsei komissariks Pärnusse ja alates 16.11.1935 komissariks Tartusse. 22.06.1938 kinnitati Võhma poliitilise politsei inspektori.

Pärast Eesti okupeerimist langes Võhma nagu enamik kolleege repressioonide ohvriks. Ta vahistati 16.07.1940 ja viidi Moskvasse. Edasine saatus on teadmata. Võhma oli Kaitseliidu Kotkaristi IV klassi teenetemärgi kavaler.

Kaitsepolitseiameti peadirektorid iseseisvuse taastamise järel

Kaitsepolitseiamet taasloodi Vabariigi Valitsuse määrusega 18. juunil 1993 Politseiameti kaitsepolitsei büroo baasil. Taasiseseisvumise järel on Kaitsepolitseiametit juhtinud:

1993 – 2003	Jüri Pihl
2003 – 2008	Aldis Alus
2008 –	Raivo Aeg

Jüri Pihl

Aldis Alus

Koostas: Andres Kahar
Disain: Smile Group

Fotod: Kaitsepolitseiameti arhiiv, Politsei- ja piirivalveameti arhiiv, iStockphoto, Shutterstock, Scanpix Baltics Eesti
Trükk: Aktaprint

